

**UNIVERZITA PARDUBICE
FAKULTA EKONOMICKO-SPRÁVNÍ**

**CÍRKEVNÍ MAJETEK A
HOSPODAŘENÍ S NÍM**

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

2006

Jiří Pelán

Úvod	3
1 HISTORICKÝ PŘEHLED VÝVOJE CÍRKEVNÍHO MAJETKU V NAŠÍ VLASTI	5
1.1 VZNIKL CÍRKEVNÍHO MAJETKU	5
1.1.1 <i>Převod patronátních práv</i>	5
1.1.2 <i>Dary</i>	7
1.1.3 <i>Sbírky</i>	7
1.1.4 <i>Intence a jiné druhy příspěvků věřících</i>	7
1.1.5 <i>Odkazy</i>	8
1.1.6 <i>Koupě</i>	8
1.1.7 <i>Věno</i>	8
1.2 VÝVOJ NA NAŠEM ÚZEMÍ.....	9
1.2.1 <i>První etapa od 9. do 13. století</i>	9
1.2.2 <i>Druhá etapa od 13. do 14. století</i>	10
1.2.3 <i>Třetí etapa od 15. do 17. století</i>	11
1.2.4 <i>Čtvrtá etapa od 17. do 18. století</i>	12
1.2.5 <i>Pátá etapa od 18. do 19. století</i>	12
1.2.6 <i>Šestá etapa - Československá republika 1918-1938</i>	14
1.2.7 <i>Sedmá etapa - nacistická okupace</i>	16
1.2.8 <i>Osmá etapa - Československá republika 1945 - 1992</i>	16
1.2.9 <i>Devátá etapa - Česká republika od roku 1993</i>	18
2 CÍRKEVNÍ MAJETEK.....	20
2.1 CÍRKEVNÍ PRÁVO, KANONICKÉ PRÁVO, KODEX KANONICKÉHO PRÁVA, KONFESNÍ PRÁVO	20
2.2 KONFESNÍ PRÁVO V ČR.....	20
2.3 SMYSL A ÚČEL CÍRKEVNÍHO MAJETKU	21
2.4 SPRÁVA CÍRKEVNÍHO MAJETKU.....	21
2.5 VLASTNICTVÍ CÍRKEVNÍHO MAJETKU	21
2.6 HOSPODAŘENÍ.....	22
2.7 CHARAKTERISTIKA A HODNOTA CÍRKEVNÍHO MAJETKU	23
2.7.1 <i>Movitý majetek</i>	23
2.7.2 <i>Nemovitý majetek</i>	23
2.8 RESTITUCE	23
2.9 CÍRKVE A KULTURNÍ PAMÁTKY	24
3 ZPŮSOB FINANCOVÁNÍ CÍRKEVNÍHO MAJETKU V ČR.....	25
3.1 MODEL Y VZTAHU STÁTU A CÍRKVE	25
3.2 ZDROJE FINANCOVÁNÍ CÍRKVÍ.....	27
3.2.1 <i>Financování z výnosu nemovitého a movitého majetku</i>	27
3.2.2 <i>Financování ze sbírek a darů</i>	28
3.2.3 <i>Financování z veřejných daní a daňových asignací</i>	28
3.2.4 <i>Financování ze státních dotací a subvencí</i>	29
3.2.5 <i>Financování obecně prospěšných činností církví z veřejných rozpočtů</i>	29
3.3 SOUČASNÝ MODEL FINANCOVÁNÍ CÍRKVÍ V ČR	29
3.4 DÍLČÍ SHRNU TÍ	32
4 FINANCOVÁNÍ CÍRKVE V ZEMÍCH EU	34
4.1 SPOJENÍ STÁTU A CÍRKVE	34
4.2 ODLUKA STÁTU A CÍRKVE	35
4.3 SMÍŠENÝ MODEL	36
4.4 MODEL Y VYBRANÝCH ZEMÍ EU	37
4.4.1 <i>Německo</i>	37
4.4.1.1 <i>Pomoc ze strany státu</i>	38
4.4.1.2 <i>Nepřímá státní podpora církevních příjmů</i>	38
4.4.1.3 <i>Státní subvence</i>	38
4.4.1.4 <i>Finanční náklady státu na výuku náboženství a duchovní péči</i>	38
4.4.1.5 <i>Církevní daň</i>	38

4.4.2	<i>Itálie</i>	39
4.4.3	<i>Rakousko</i>	40
4.4.3.1	<i>Zdroje financování církve jsou:</i>	40
4.4.3.2	<i>Systém církevních poplatků</i>	41
4.5	POROVNÁNÍ SYSTÉMŮ CÍRKEVNÍCH DANÍ, PŘÍSPĚVKŮ A ASIGNACÍ	41
5	HOSPODAŘENÍ ŘÍMSKO-KATOLICKÉ CÍRKVE - BRNĚNSKÁ DIECÉZE	44
5.1	ZÁKLADNÍ ÚDAJE O DIECÉZI	44
5.2	HISTORIE BRNĚNSKÉ DIECÉZE A BISKUPSTVÍ	44
5.3	SOUČASNOST	45
5.4	HOSPODAŘENÍ BRNĚNSKÉ DIECÉZE	46
5.4.1	<i>Příjmy</i>	46
5.4.2	<i>Výdaje</i>	47
5.4.3	<i>Konečná bilance</i>	47
5.5	POROVNÁNÍ HOSPODAŘENÍ BRNĚNSKÉ DIECÉZE S CELKOVÝMI VÝDAJI NA CÍRKEV	48
6	ZÁVĚR	50
7	POUŽITÁ LITERATURA	52
8	PŘÍLOHY	53
	PŘÍLOHA Č. 2	55
	ODDÍL D. SPRÁVA MAJETKU CÍRKEVNÍCH SBORŮ	55
	Čl. 14. Základní pojmy	55
	Čl. 15. Nezcizitelné nemovitosti a jejich evidence	55
	Čl. 16. Zcizitelné nemovitosti a jejich evidence	55
	Čl. 17. Kulturní památky a objekty vyžadující zvláštní péči	56
	Čl. 18. Základní zásady správy majetku a poskytování pomoci při jeho správě	56
	Čl. 19. Povinnosti církevních sborů při prodeji nebo darování nemovitostí	57
	Čl. 20. Povinnosti církevních sborů při pronájmu nebo propůjčení nemovitostí	58
	Čl. 21. Ostatní omezení církevních sborů při majetkoprávních úkonech	59

Seznam tabulek

Tabulka 1	Výdaje na církve a náboženské společnosti v ČR (v tis. Kč)	31
Tabulka 2	Skladba církevních finančních zdrojů ve vybraných zemích EU	42
Tabulka 3	Výsledky hospodaření Brněnské diecéze v letech 1998-2003	47
Tabulka 4	Porovnání výdajů brněnské diecéze a celkových výdajů na Církev římskokatolickou za rok 2003	48

Seznam obrázků

Obrázek 1	Model vztahů mezi státem a církví	25
Obrázek 2	Mapa brněnské diecéze	44

ÚVOD

Cílem této bakalářské práce s názvem **Církevní majetek a hospodaření s ním** je seznámit čtenáře a přiblížit mu situaci, která provází lidstvo už od nepaměti. Jedná se o vztah státu a církve a problémy s tím související. V poslední době došlo v České republice k oživení debat na toto téma. A to nejen na stránkách médií, ale i v Poslanecké sněmovně.

Tato realita většiny zemí světa je smíšená a závislá na historickém vývoji a řadě sociálních vlivů. Ne jinak je tomu i u nás, proto se v první kapitole zabývám samotným vznikem a vývojem církevního majetku na našem území.

Druhá kapitola obsahuje právní úpravu financování církví, osvětluje čtenáři účel a správu církevního majetku, seznamuje s obecnými pravidly pro hospodaření církví a v neposlední řadě je zde uveden i popis současného stavu církevního majetku.

Modely vztahu státu a církve rozebírá třetí kapitola. Je zde zmíněn i způsob financování církví a jejich majetku v České republice spolu s možnými návrhy na zlepšení současného stavu.

Možné způsoby vyřešení problémů lze nalézt i v porovnání s financováním církví v zemích Evropské unie, o nichž pojednává čtvrtá kapitola. Jsou zde uvedeny modely z vybraných vyspělých zemí, kde lze najít určitý nástin cest, kterými bychom se mohli v budoucnu ubírat.

Pátá kapitola je věnována praktické ukázce hospodaření. Jedná se o římsko-katolickou církev, konkrétně Brněnskou diecézi. Na ní si čtenář může udělat svůj obrázek o efektivnosti hospodaření.

V závěru je shrnutí základních poznatků, které jsou podstatné pro uvědomění si důležitosti tohoto tématu.

1 HISTORICKÝ PŘEHLED VÝVOJE CÍRKEVNÍHO MAJETKU V NAŠÍ VLASTI

1.1 Vznikl církevního majetku

Po právní stránce prošel vývoj vlastnictví církevního nemovitého majetku složitým procesem a že se stal v mnoha staletích předmětem kořistnického zájmu jak státu, tak vedoucích sil ve státě, což je pochopitelné, jestliže uvážíme, že církev nemá mocenské prostředky na svou obranu a že se tedy jeví kořistníkům všeho druhu jako snadná kořist.

Církev přišla ke svému majetku takto:

1.1.1 Převod patronátních práv

Ve starověku a ve středověku bylo zcela běžné, že panovníci, šlechtici a města stavěli na svých pozemcích kostely a fary.

Od 4. do 13. století nebylo v Evropě vlastnictví jednotně upraveno. Největší část Evropy se řídila germánským právem, v případě našich zemí konkrétně právem bavorským, kdy platila zásada, že budova patří majiteli pozemku. Stavebníkem kostelů a farních budov byl zpočátku hlavně panovník, později šlechta, proto kostely a fary patřily jim.

Záhy se ukázalo, že dodržování zásad germánského práva má neblahý vliv na život církve. Poplatky poddaných určené na údržbu těchto budov a na výživu duchovních si osvojovali majitelé a poskytovali z nich pro účel, na který byly určeny, jen tolik a tehdy, jak se jim to hodilo. Kněží byli na svých pánech hmotně zcela závislí. Církevní disciplína se jen těžce prosazovala. Kritika mocných byla téměř vyloučena. Vliv biskupů na kněze byl mnohdy menší než vliv majitelů kostelů.

Neblahým stavem církve, který byl způsoben tím, že církev ve střední Evropě upadla do područí světských feudálů, se zabýval desátý všeobecný církevní koncil zvaný 2. Lateránský roku 1139.¹

¹ Kalný, M. Církevní majetek a restituce. str. 8

Na základě jeho usnesení se papežové zasazovali o změnu tohoto pro hlásání evangelia nepříznivého stavu věcí, což v praxi znamenalo dosáhnout změny občanského germánského práva. To se nakonec podařilo tím způsobem, že v oblasti působnosti germánského práva bylo postupně vlastnictví kostelů a far během dvanáctého a třináctého století transformováno v tzv. patronátní právo. To v praxi znamenalo, že dosavadní majitelé církevních staveb, tedy ti, kteří je svůj náklad postavili, právně uznali, že vlastníkem těchto církevních staveb je církev, oni však že přebírají nadále čestnou povinnost přispívat účinně na údržbu těchto jimi postavených církevních objektů a za to si podrželi vliv na jmenování duchovních správců.

Tato transformace neprobíhala bezbolestně, trvala poměrně dosti dlouho, avšak nakonec se bezesbytku podařila díky rostoucí autoritě církve. Proto od nejstarších dob, kdy byly zavedeny zápisy pozemkového vlastnictví v zemských deskách (zemské desky byly u nás zavedeny k zaznamenávání soudních výroků zemského soudu a k zapisování vlastnických práv k nemovitostem za krále Přemysla Otakara II, který vládl v letech 1253-1278), nalézáme nesčetné doklady o tom, že vlastníkem byla církev a nikoliv třeba stát nebo panovník.

Říkáme-li církev, myslíme tím jednotlivé církevní subjekty jako jsou biskupství, kapituly, farnosti nebo řády apod. Katolická církev jako taková nebyla nikdy na našem území universální právnickou osobou, i když podle 113 kodexu kanonického práva jí může být.

Nejčastěji byla jako vlastník uváděna místní církev obvykle v podobě kostela, záduší, obročí atd. To bylo velmi praktické středověké opatření, které umožňovalo zcela oddělit osobní majetek duchovních správců od majetku církve a umožnit bezproblémové předávání tohoto majetku z generace na generaci.

O tom, že církev byla právoplatným vlastníkem svého majetku, nepochyboval ani československý stát při provádění pozemkové reformy v roce 1919, jakkoli byl tehdy protikatolicky naladěný. Kdyby byly tehdy existovaly sebemenší právní důkazy pro tvrzení, že církevní majetek církvi nepatří, byl by toho stát bezpochyby využil, ale nestalo se tak a doklady o provádění pozemkové reformy uvádějí jako vlastníka příslušnou církevní instituci.

Patronátní práva během staletí postupně zanikala, ale mnoho jich existovalo ještě v době únorového puče v roce 1948. V rámci úsilí o plné podřízení veškeré církevní činnosti státu převzaly na sebe československé státní orgány komunistickým zákonem č. 218/1949 Sb. o hospodářském zabezpečení církví a náboženských společností počínaje dnem 1. listopadu 1949 všechny dosud existující patronáty ustanovením § 11 citovaného zákona: „Veškerý soukromý a veřejný patronát nad kostely, obrocími a jinými církevními ústavy přechází na stát.“² Tento zvláštní stav, kdy stát převzal povinnost spolufinancovat společně s církví údržbu církevních objektů, platí dodnes, protože zákon č. 218/1949 Sb. nebyl dosud nahrazen jiným řešením.

1.1.2 Dary

Zámožní zbožní věřící často církví darovali pozemky na vydržování kaplí, kostelů nebo řádů, které si oblíbili.

Zejména zakladatelé různých církevních institucí - klášterů, škol, ústavů atd. - jim dávali do vínku hmotné statky, např. poddanské vesnice, pozemky apod., aby důchody z nich plynoucí sloužily jako základ pro udržení jejich dalšího provozování. Podobně poskytovali peněžité dary na stavby, které církev podnikala. Tak bylo postaveno mnoho církevních staveb. Peněžními dary mnozí zámožní věřící rovněž podporovali chod různých církevních institucí.

1.1.3 Sbírký

Od počátku církve přinášeli věřící při mši svaté, a to při obětování, své osobní obětní příspěvky. Ty, ačkoliv měly zpočátku naturální podobu, se brzo přeměnily v peněžní formu a z ní se vyvinuly dnešní sbírky při nedělních a svátečních bohoslužbách.

1.1.4 Intence a jiné druhy příspěvků věřících

Věřící dobrovolně odměňují kněze za sloužení mše na jejich úmysl, za křty, svatby, pohřby a jiné úkony, protože chápou, že kněz má výdaje s tím spojené, věnuje jim svůj čas na úkor jiných povinností, musí uhradit spolupráci hudebníků a

² zákon č. 218/1949 Sb., o hospodářském zabezpečení církví a náboženských společností státem, § 11

jiných pomocníků. Často ho odměňují jen z pouhé vděčnosti za jeho pochopení a účast. Někdy se tyto příjmy považovaly za osobní majetek kněze, jindy za příjem církve. To může být upraveno v každé diecézi jiným způsobem. Pokud byly považovány tyto odměny v některých dobách a v některých diecézích za příjem církve, mohly být rovněž zdrojem financí, i když nepatrným, na nákup církevních nemovitostí nebo movitých předmětů.

1.1.5 Odkazy

Dědické odkazy byly velmi časté u bezdětných zámožných věřících nebo u kajících, kteří tímto způsobem napravovali křivdy, které za života způsobili.

1.1.6 Koupě

Církev rozšiřovala svůj majetek koupěmi. Peníze na koupi nemovitostí byly získávány jednak z následku hospodaření na biskupských a klášterních statcích, jednak z peněžitých darů. V Čechách byl atypickým zdrojem financí nejprve důchod pražského arcibiskupa z královské pokladny a později trvalý příjem ze státní pokladny, který byl ustanoven jako odškodnění za nevrácení církevního majetku po bitvě na Bílé hoře, a to formou podílení se pražského arcibiskupství na clu z dovozu soli. Toto neobvyklé finanční řešení přijal panovník proto, aby nebylo nutno řešit složitou restituci církevního majetku, ztraceného za husitských válek, který nebyli ochotni noví majitelé církví vrátit. Pro lepší pochopení je nutno uvést, že církevní právo dříve žádalo na církevních představitelích, aby církevní jmění bylo pokud možno uloženo v nemovitostech. Proto také pražští arcibiskupové bylo důchody použili na zakoupení nových statků, z nichž by plynul arcibiskupství trvalý důchod.

1.1.7 Věno

Při vstupu do některých klášterů bylo požadováno od nově příchozích věno jako při svatbě. Z těchto věn a z výnosu ostatního klášterního majetku pak tyto klášterní komunity žily, eventuálně udržovaly chudé členy, které přijímaly bez věna.

1.2 Vývoj na našem území

Jestliže se podíváme na české dějiny z hlediska vývoje církevního majetku, vidíme jasné vývojové etapy.

1.2.1 První etapa od 9. do 13. století

Podle germánského právního řádu, který se uplatňoval jak ve Velkomoravské říši, tak v raně středověkém českém státu, byly hradské a i městské a venkovské kostely a fary budovány panovníky a později i šlechtou a městy. Zpočátku byly považovány za jejich majetek, protože podle germánského práva platila zásada, že budova patří majiteli pozemku. Majitelé financovali investiční i provozní náklady a hmotně zabezpečovali duchovní z desátků, které odváděli poddaní. Desátek znamenal čtyřicátý díl roční úrody. Placení desátku poddanými zavedl roku 976 první pražský biskup Dětmar. Z odváděného desátku dostával biskup jednu čtvrtinu, zatímco zbývající tři čtvrtiny zůstávaly majiteli církevní stavby na údržbu a na vydržování kněze a personálu kostela. Církevní část desátku se mimo jiné vynakládala i na almužny chudým a na ošetřování nemocných.

Na přelomu 12. a 13. století se pod vlivem reformního hnutí papeže Alexandra III. (1159-1181), provádějícího usnesení 2. lateránského koncilu (1139), také u nás začal uvolňovat vlastnický vztah ke kostelům a faram. Původní majitelé se vzdávali vlastnického práva a uznávali svůj vztah k těmto stavbám za patronátní. Neobešlo se to bez urputného zápasu mezi pražskými biskupy a panovníkem. Definitivně se přechod na patronátní právo u nás prosadil ve 13. století. Došlo k tomu po četných sporech ujednáním historické dohody mezi státem a církví, tj. mezi králem Přemyslem Otakarem I. a tehdejším pražským biskupem Ondřejem dne 2. července roku 1221 na rakouské hoře Schatzbergu, která leží v blízkosti Znojma těsně při moravsko-rakouské hranici, a to za účasti řady významných svědků, zejména rakouského vévody Leopolda, papežského delegáta a řady dalších světských i církevních hodnostářů. Od uzavření této úmluvy byly na našem území církevní objekty uznávány za vlastnictví církve. Král si ovšem tento ústupek bohatě vynahradil tím, že uvaloval na církevní instituce vyšší daňové zatížení, než jaké musely platit světské instituce, a často na církev uvaloval i mimořádné daně, zejména

v době nákladných válečných tažení. Tato praxe se u nás udržela po celý středověk. Tato historická dohoda mezi státem a církví se pak projevila i v zemských deskách založených o půl století později, v nichž se už objevuje důsledně pouze církvev jako vlastníky svých nemovitostí.

Biskupové byli od panovníka obdarováni statky, určenými k jejich obživě. Ty byly od počátku, tj. již od roku 976, považovány za jejich neomezené vlastnictví, na které se nevztahovalo patronátní právo. V některých historických obdobích, zejména za vlády Přemyslovců, byl však vztah biskupa a krále chápán jako feudální lenní vztah.

U pražského biskupství, které bylo podřízeno mohučskému arcibiskupovi, si však investituru, tj. uvedení do úřadu předáním berly a prstenu, podržel na dlouhou dobu německý císař. Při zřízení pražského biskupství ho však statky obdařil kníže Boleslav II., při zřízení olomouckého biskupství dostal olomoucký biskup statky od knížete Vratislava II.

Kláštéry byly zakládány a budovány zpočátku většinou panovníky a později i šlechtou. Kláštéry byly zprvu hmotně zajišťovány desátky a podíly z knížecích důchodů, později byly obdarovávány statky určenými k jejich obživě. Z toho jim také plynuly povinnosti starat se o nemocné a staré lidi a leckdy také hostit knížecí družinu. Vědomí, že kláštéry dostaly svou půdu darem od panovníka a šlechty a že nemají díky tomu žádnou možnost bránit se zneužívání zvláštního stavu, který se tím mezi nimi vytvořil, vedlo tyto zakladatele klášterů a jejich dědice v tíšňových situacích k porušování klášterního vlastnického práva a k vymáhání finanční výpomoci nebo dokonce k zastavování klášterních statků. To však byla zvláště a nikoliv normální právní stav. Dnešní odpůrci restituce toho používají jako argumentu proti církvi a touto zvláště někdejších zakladatelů klášterů dokazují, že nešlo o neomezená vlastnická práva církve. Bezpráví páchané na klášterech povyšují na základní právní normu a její platnost rozšiřují na všechny církevní majetek.

1.2.2 Druhá etapa od 13. do 14. století

Od roku 1198, respektive od roku 1204, byly čeští panovníci dědičnými králi, země bohatla a s ní i církvev. K vyvrcholení rozsahu církevního majetku došlo za

zbožného císaře a krále Karla IV. podle našich historiků tehdy v důsledku již 600 let trvající štedrosti panovníků, šlechty, měšťanů i poddaných dosáhlo církevní vlastnictví v naší zemi svého největšího rozmachu a církvi patřila celá třetina půdy. To vedlo na jedné straně k bohaté stavební činnosti (stavba gotických kostelů), ale na druhé straně k rozpoutání vlny závisti, která čekala jen na svou příležitost. Ta se naskytla v důsledku vypuknutí schismatu v církvi v roce 1378, který u nás vedl k husitským bouřím a válkám.

17. 9. 1419 došlo k prvnímu velkému útoku pražského lidu proti katolickým kostelům a klášterům, který pokračoval i v dalších letech. Celkem bylo za husitských válek vypáleno a vypleněno asi 170 klášterů a několik set kostelů, přičemž movité umělecké památky vzaly za své. Šlechta a města si rozebrala církevní pole a lesy.

V červenci roku 1420 byly husity oficiálně formulovány čtyři artikule pražské jako programový základ husitství. Ty zněly: svoboda kázání, přijímání pod obojí, odnětí majetku církvi a návrat k chudobě, veřejné trestání těžkých hříchů.

Zde má svůj původ dnešní názor, že katolická církev má být chudá, aby byla věrohodná. Nejde tedy o názor církve, ale o repliku husitského chápání poslání majetku v životě církve.

1.2.3 Třetí etapa od 15. do 17. století

Za husitských válek v Čechách rozchvátala šlechta a města většinu církevního majetku, zatímco na Moravě se majetkové poměry církve tak drasticky nezměnily. Lze odhadnout, že církvi díky lepším poměrům na Moravě zůstalo v držení asi 10% dnešního půdního fondu ČR ve srovnání s 30% před husitskými válkami. Ztratila tedy dvě třetiny svého majetku. V Čechách zůstaly církvi jen ty majetky, které se nacházely v krajích, kde se udržela katolická šlechta a města. Byl to husitský král Jiří z Poděbrad, který se v rámci zklidňování rozháraných poměrů zasloužil o vrácení jmění některým klášterům v Čechách. Pražští arcibiskupové přišli prakticky o všechny statky. Arcibiskupství zůstávalo dlouho neobsazené a první arcibiskup musel žít z řádového jmění. Také kláštery se jen těžce zotavovaly z úpadku a mnohé zanikly. Král Ferdinand I. proto roku 1562 dal pražskému arcibiskupovi roční

důchod 14000 kop míšeňských grošů, aby přispěl k ekonomickému zotavení církve v Čechách.

1.2.4 Čtvrtá etapa od 17. do 18. století

Hlavním církevně-právním důsledkem bitvy na Bílé hoře bylo to, že roku 1624 prohlásil Ferdinand II. katolické náboženství za jediné státem povolené v Čechách. Uplatnil tak i v Čechách ujednání augšpurského míru uzavřeného v Německu 25. 9. 1555, kterým byla zajištěna německým protestantským stavům náboženská svoboda podle zásady „Cuius regio, eius religio“ („Čí kraj, toho i náboženství“)³. Toto výsadní postavení panovníka určovat náboženské vyznání svých poddaných bylo zrušeno až roku 1849 Františkem Josefem I.

Zpočátku se církevním představitelům zdálo, že vítězství Habsburků na Bílé hoře umožní restituci církevního majetku ztraceného za husitských válek, ta se však pro odpor šlechty a měst neuskutečnila. Náhradou za restituci se stala dohoda mezi papežem a císařem z roku 1630 o ekonomickém zabezpečení pražského arcibiskupství. Podle ní se arcibiskup pražský zavázal, že nebude žádat restituci předhusitských majetků, a panovník se za to zavázal, že bude arcibiskupovi odvádět 15 krejcarů z každé bečky soli dovezené do Čech. Toto originální řešení podílnictvím církve na clu, tedy na příjmu státní pokladny, umožnilo pražským arcibiskupům kupovat statky k získání nového zdroje důchodů k obnovování kostelů a farností.

1.2.5 Pátá etapa od 18. do 19. století

Habsburkové zahájili mohutnou ofenzívu proti církvi, aby z ní učinili poddajný nástroj státního absolutismu. Již roku 1641 vydal Ferdinand III. tzv. placentum regium, jímž vázal publikování papežských bul na předchozí královský souhlas, a tím vytvořil podmínky pro izolování církve v habsburských državách od Svatého stolce. Karel VI. zakázal církvi roku 1723 získávat nemovitosti. Marie Terezie dala církev pod tuhý státní dozor, zejména správu diecézního a řádového jmění. Církevní nadace byly věnovány armádě a školství. Zádušní jmění bylo zatíženo kontribucí. Josef II. ještě více zostřil státní dohled nad církvi.

S odůvodněním, že většina církevního majetku vznikla z darů bývalých panovníků, zavedl do josefinského státního práva ustanovení, že „církevní statky nepřestaly být statky státními“. Církevním orgánům ponechal jen řízení jejich hospodářského provozu pod státním dozorem tak, aby církevní statky byly spravovány a užívány přesně tak, jak si to přál panovník. Jeho nové placetum regium z roku 1781 odňalo papežům téměř všechnu moc nad církví na území jeho říše.

Roku 1781 zrušil všechny kláštery, které se nezabývaly vzděláváním, vědeckou činností, zdravotnictvím nebo charitou.

Sekularizace jím provedená se dotkla více než poloviny všech klášterů. V letech 1782 až 1787 zrušil v Čechách celkem 71 mužských a ženských klášterů. Jejich majetek byl vyvlastněn a ze jmění těchto zrušených klášterů zřídil zemské náboženské fondy, později sloučené do Náboženské matice, úroků z nichž mělo být podle jeho rozhodnutí používáno pro některé církevní účely, zejména k zabezpečení příjmů kléru vzhledem ke zrušení desátků. Kromě toho se z těchto náboženských fondů financovalo zvyšování počtu farností a stavba vesnických kostelů. V Čechách bylo zřízeno 250 nových farností. Lze odhadnout, že po reformách Josefa II. pokleslo církevní vlastnictví pozemkového fondu z 10% asi na 3% půdního fondu dnešní České republiky.

Roku 1809 nařídil František II. církvi vydat všechno zlato a stříbro z kostelů státu, aby získal finance na svoje vleklé války. Církev tak přišla o velké množství vzácných kalichů, monstrancí a jiných klenotů, které jí zbyly po husitských válkách a které vytvořilo barokní umění.

Revoluce v roce 1848 osvobodila církve z nejtuzší formy státního dirigismu a začalo se hledat vyváženější uspořádání vztahů mezi státem a církví. Konkordátem mezi státem a církví byla církev znovu uvedena do správy svého majetku. Rakouský stát si však přitom vyhradil jistý vliv na církve, a to jak vzhledem k postavení katolické církve jako veřejné korporace, tak s ohledem na podporu poskytovanou státem katolické církvi. Státní předpisy v tomto směru na podkladě konkordátu vydané, tj. ministerské nařízení č. 162 ř.z. ze dne 20. června 1860, byly ponechány v

³ Čornej, P.: Dějiny země koruny české I., Praha 1998, str. 220

platnosti ustanovením § 51 zákona č. 50 ř.z. ze dne 7. května 1874 i po zrušení konkordátu a platily i v první Československé republice.

Nový vztah mezi státem a církví byl hledán v letech 1848-1874 a nakonec byl upraven několika zákony z roku 1874.

Církvi bylo obnoveno právo zakládat nadace, byla zrušena státní kontrola nad hospodařením církve a byly upraveny vnější právní poměry církve. Kněží přestali být považováni za jistý druh státních úředníků, stát si však ponechal rozhodující vliv na ustanovování nových biskupů, což byli většinou Němci, loajální vůči panovnickému domu. Z toho pak také pramenila nechuť českého lidu k církvi po převratu v roce 1918. Církev byla považována za prohabsburskou a nechápalo se, že církev se takovou stala v důsledku několika staletí systematického podřizování církevních zájmů zájmům státním.

Protože patronátní vztahy namnoze zanikaly a náboženský fond nestačil financovat platy kněží, vyvstal naléhavý problém ekonomického zabezpečení chodu církevních institucí. Náboženský fond začal být dotován ze státních prostředků. Obstarávání nových finančních zdrojů pro církev, zejména na stavbu nových kostelů, placení farních zaměstnanců a na jiné potřeby farností, bylo vyřešeno uzákoněním tzv. kostelní konkurence. Ta znamenala, že všichni obyvatelé farnosti, kteří se hlásili k určitému náboženství, byli povinni přispívat formou kostelní přirážky k obecní dani na náboženské potřeby své farnosti. Tuto povinnost měly i právnické osoby sídlící ve farnosti.

Pro chudé farnosti byl přijat tzv. kongruový zákon, který zavedl tzv. kongruu. To byl státní příspěvek k příjmům chudých duchovních. Smyslem kongruí bylo vyrovnat sociální rozdíly v příjmech kněží bohatších a chudších farností.

1.2.6 Šestá etapa - Československá republika 1918-1938

Československá republika převzala rakouské církevní zákonodárství. Majetek katolické církve požíval stejné státní ochrany, jaké požívala jiná obecně užitečná nadání.

V roce 1919 byla provedena pozemková reforma, jejímž cílem bylo odejmout část velkostatků velkým pozemkovým vlastníkům a rozdělit takto získanou půdu

bezzemkům. Tato pozemková reforma ukončená v roce 1930 odňala velkým pozemkovým vlastníkům celkem 2 358 204 ha půdy, z toho 732 783 ha půdy zemědělské. Určitá část této půdy byla odňata také církevním vlastníkům.

Velký církevní majetek, který podléhal zákonu č. 215/1919 Sb. o zabránění velkého majetku pozemkového, jak se oficiálně nazývala první československá pozemková reforma prováděná ve prospěch drobných vlastníků, kterým byla být část tohoto velkého pozemkového vlastnictví převedena, představoval tuto rozlohu:

Čechy	103 295 ha
Morava	130 824 ha
celkem	234 119 ha ⁴

Provedením reformy bylo z něho převedeno na nové nabyvatele v Čechách 25 837 ha, tj. 25% církevní půdy, na Moravě 11 138 ha, tj. 8,5% církevní půdy, celkem 36 975 ha, tj. 16% církevní půdy.

Půda převedená na nové nabyvatele však představovala jen menší část státem zabrané půdy. Zábor v podstatě znamenal, že si stát vyhradil právo pozdější konfiskace v rámci téhož zákona. Protože vznikly nejasnosti, kdo je vlastně vlastníkem této půdy podléhající záboru, zda stát nebo církve a jiní pozemkový vlastníci, jejichž majetek se octl v záboru, řešila se tato věc u Nejvyššího správního soudu. Ten rozhodl dne 14.4. 1927, že zábořem nepřešlo vlastnické právo na stát. Církev tedy zůstala vlastníkem těchto nemovitostí.

Stát vyňal církvi ze záboru celkem 67 629 ha půdy (Čechy 50 610 ha, Morava 17 019 ha), kterou nehodlal ani v budoucnu konfiskovat. Církev ovšem i nadále hospodařila na celém svém majetku kromě toho, který byl v rámci zákona přidělen drobným vlastníkům.

Roku 1926 byl upraven kongruový zákon, který přiznal platy duchovním církví a náboženských společností za veřejné služby, např. vedení matrik apod.

Dne 9. dubna 1934 byla uzavřena mezi československým ministerstvem zahraničních věcí a Pozemkovým úřadem na jedné straně a Vratislavským arcibiskupstvím na druhé straně dohoda o způsobu provedení pozemkové reformy na

stacích arcibiskupství. Právním nástupcem v Bratislavského arcibiskupství se stala Apoštolská administratura v Českém Těšíně, zřízená v roce 1946. Dohoda byla provedena jen zčásti a revize 1. pozemkové reformy uzákoněná v roce 1947 její do budoucna odložené části už vůbec nerespektovala.

1.2.7 Sedmá etapa - nacistická okupace

Během nacistické okupace byly některé církevní nemovitosti církvi v odtrženém pohraničí zkonfiskovány a tento majetek byl v pozemkových knihách převeden na Velkoněmeckou říši. Tyto neprávem a násilně zkonfiskované církevní majetky připadly zpět církvi dekretem presidenta československé republiky č. 5/1945 Sb. o vrácení majetku. V praxi se však s vrácením otálelo tak dlouho, až k němu v důsledku února 1948 vůbec nedošlo.

Velmi špatně dopadl Řád německých rytířů (nyní s názvem Bratři domu Panny Marie Jeruzalémské). Tento řád byl nacistickým režimem pronásledován, protože se stavěl na obranu celistvosti československé republiky. Okamžitě po záboru pohraničí a po vyhlášení Protektorátu Čechy a Morava byl na obou územích zakázán, rozpuštěn, jeho majetek byl zkonfiskován a velmistr řádu byl až do konce druhé světové války internován.

1.2.8 Osmá etapa - Československá republika 1945 - 1992

Obnovená Československá republika se ocitla pod silným vlivem komunistické ideologie od samého počátku své existence. Pro osud církevního majetku znamenal další těžkou pohromu zákon č. 142/1947 Sb. o revizi první pozemkové reformy. Tento zákon byl přijat Ústavodárným Národním shromážděním dne 11. července 1947 a způsob jeho realizace byl stanoven vládním nařízením č. 194/1947 Sb. ze dne 12. listopadu 1947 o soupisu pozemkového majetku pro revizi první pozemkové reformy a o jejím vyznačení v pozemkových knihách. K soupisu a záboru tedy došlo těsně před únorem 1948.

Výměna církevních pozemků přihlášených k revizi první pozemkové reformy činila 177 673 ha. Církvi po ní mělo zůstat jen 5 203 ha.

⁴ Kalný, M. Církevní majetek a restituice. str. 16

Ihned po únoru však komunisté přistoupili k provedení radikální pozemkové reformy vydáním zákona č. 46/1948 Sb. o nové pozemkové reformě, kterou byla konfiskována prakticky veškerá zemědělská a lesní půda. Stalo se tak v době, kdy revize první pozemkové reformy byla v běhu a nebyla ještě dokončena. po této reformě církvi zůstaly jen kostely, fary a farní zahrady do 1 nebo 2 ha. Tímto zákonem církvev přišla i o drobné rozptýlené pozemky, které až dosud byly ve vlastnictví jednotlivých farností nebo řádů.

Oba zákony o pozemkové reformě, a to jak zákon č. 142/1947 Sb., tak zákon č. 46/1948 Sb., ustanovovaly finanční odškodnění za vyvlastněné pozemky. Církvev však nikdy finanční náhradu vyplývající z obou zákonů nedostala, takže stát přišel k církevnímu majetku zadarmo.

Protože tím byla církvev úplně zbavena své ekonomické základny a byla od této chvíle zcela odkázána na státní moc, přijal stát ihned zákon č. 218/1949 Sb. o hospodářském zabezpečení církvev a náboženských společností státem. V něm se zavázal hradit osobní požitky duchovních, jejich cestovní, stěhovací a jiné výlohy, sociální dávky a věcné náklady církvev. Za to si vyhradil dozírat na církevní majetek a udělovat duchovním státní souhlas k výkonu duchovenské služby.

Tím však zdrcující útok na svobodu církvev neskončil. Ve dnech 13. a 14. dubna 1950 bylo naráz internováno všech 2 200 řeholníků a během července až října téhož roku bylo internováno také všech 10 000 řeholnic. Stát se zmocnil tímto násilným aktem asi 850 klášterních objektů. Protože však tento čin nebyl na rozdíl od zaboru zemědělské a lesní půdy nikdy podložen zákonným předpisem, prohlašovala prokuratura, že tyto objekty i nadále patří církvev. Ve skutečnosti se ovšem postupovalo tak, že správcem mnoha těchto objektů byla ustanovena Náboženská matice, která je bezostyšně darovala nejrůznějším socialistickým organizacím.

Po pádu komunistického režimu v listopadu 1989 začalo být zřejmé, že zákon o hospodářském zabezpečení církvev z roku 1949 se brzy stane v novém právním pořádku anachronismem, a bylo nutno uvažovat o tom, jak by mělo vypadat ekonomické zabezpečení církvev v demokratickém státě. S tím úzce souvisela i otázka, zda se má církvev ucházet o vrácení majetku či nikoliv.

Zpočátku byli církevní představitelé v této věci velmi zdrženliví. Všude pracovali noví lidé, kteří se museli teprve zorientovat ve všech církevních problémech. V čele církve stanula nová hierarchie, řády obnovovaly svou činnost a potřebovaly ji někde zahájit. Proto vznikl přirozený požadavek na vrácení jejich majetku. ten však sloužil jiným účelům a nebylo snadné ho uvolnit. proto bylo zákonem č. 298/1990 Sb. o úpravě některých majetkových vztahů řeholních řádů a kongregací vráceno řeholníkům 57 objektů. Brzo se ukázalo, že to nestačí pro jejich náležitý rozvoj, a tak přes nechuť levice bylo zákonem č. 338/1991 Sb. vráceno dalších 113 objektů. Pokus uzákonit vrácení dalšího, zejména diecézního, majetku církvi přes podporu všech českých pravicových stran ztroskotal na odmítavém postoji levice a HZDS, takže nakonec hlasy čtyř slovenských poslanců byla tato historická šance zmařena.

1.2.9 Devátá etapa - Česká republika od roku 1993

Počáteční ochota vyjít církvi vstříc se měnila víc a více v neochotu. Otázka nového způsobu ekonomického zabezpečení církve se stala předmětem zdoluhavých přípravných prací na ministerstvu kultury, které muselo nejdříve zjistit, jak je tato otázka vyřešena jinde v Evropě a jakou cestou by se tedy asi mohlo jít u nás. Vrácení církevního majetku se mezitím stalo sporným politickým problémem. Už se nemluvilo o restituci, ale jen o možnosti nápravy některých křivd a už vůbec se nemluvilo o tom, co církve velmi zajímalo, jak totiž zapadne takto okleštěná restituce do systému celkového ekonomického zabezpečení církve v nových podmínkách.

Bylo třeba, aby si církve udělala sama jasno v tom, do jaké míry vlastně potřebuje vrácení svého majetku. Zpočátku se nevědělo, kolik nemovitostí a v jaké rozloze a struktuře vlastně církvi po druhé světové válce zůstalo, a bylo tedy třeba především zjistit, co církvi patřilo a jak ob stojí právní argumenty pro návrat majetku. Bylo tedy třeba především provést soupis nevráceného církevního majetku a zjistit způsob jeho ztráty. Tento soupis nevráceného církevního majetku byl prováděn v letech 1990-1994 a je nyní dokončen. Zejména pracné bylo zjišťování drobného rozptýleného vlastnictví farního, o kterém nikdy předtím neexistovaly přehledy a který byl ztracen zákonem č. 46/1948 Sb., jenž církvi ponechal jen kostely, farní budovy a farní zahrady do rozlohy 1 ha.

Řeholníci po vrácení budov velmi rychle ze své životní praxe zjistili, že nejsou schopni bez zahraniční pomoci obnovit a udržovat své vrácené klášterní objekty, které se nacházely převážně ve velmi špatném stavu. Stalo se jim zřejmým, že budou zápasit s těžkými existenčními problémy, jestliže se jim nevrátí jejich původní ekonomická základna. Proto se téměř všechny řády postavily jednoznačně na stanovisko, že jim má stát vrátit celý jejich nezákonně odebraný majetek včetně polí a lesů, pokud je měly. Toto stanovisko bylo jen zesíleno postojem státu k financování oprav památkových objektů, protože státní příspěvky představují jen zanedbatelnou část potřeb.

Biskupové stáli před problémem spočítat, jaký vliv by měla restituce na ekonomické zabezpečení církve. Bylo jasné, že ekonomická vazba církve na stát není zdravá, bylo ale možno reálně počítat s ekonomickou soběstačností církve? A to za podmínek, kdy církev byla po 40 letech soustavného útlaku silně oslabena nedostatkem kněží, jejich vysokým průměrným věkem a nedostatečným zapojením laiků do života církve. Bylo třeba obnovit současně všechny církevní aktivity, které jsou u církve působící ve svobodných zemích běžné a samozřejmé, jako je např. církevní školství nebo zdravotnictví, podpora misí, církevní charitativní činnost, zapojení do mezinárodních církevních struktur, co ekumenického úsilí, budování církevní infrastruktury a informačního systému, nezbytná modernizace technického vybavení církevních institucí, zapojení církve do činnosti veřejných sdělovacích prostředků, rozvoj pastorace, péče o rodiny, mládež, vězně a další specifické skupiny obyvatelstva, starost o sociální péči atd.

2 CÍRKEVNÍ MAJETEK

Než si představíme současný majetek církví v České republice, musíme si vyjasnit několik základních pojmů.

2.1 Církevní právo, kanonické právo, Kodex kanonického práva, konfesní právo

Církevní právo představuje právní systém určité církve. **Kanonické právo** je synonymum církevního práva, ale jen pro církevní obec katolickou. Ta převzala toto slovo k označení norem, které vydává. Základní legislativní norma katolické církve nese proto název **Kodex kanonického práva**. **Konfesní právo** je právní disciplína, zabývající se státními předpisy týkajícími se církví (konfese=vyznání).

2.2 Konfesní právo v ČR

- ◆ zákon č. 3/2002 Sb., o svobodě náboženského vyznání a postavení církví a náboženských společností. Tímto zákonem se ruší a nahrazují zákony č. 308/1991 Sb. a zákon ČNR č. 161/1992 Sb., o registraci církví a náboženských společností⁵
- ◆ zákon č. 218/1949 Sb., o hospodářském zabezpečení církví a náboženských společností státem, ve znění zákonů č. 88/1950, 16/1990, 165/1992, 522/1992 Sb.
- ◆ nařízení vlády ze dne 3. února 1993 č. 86/1993 Sb., o osobních požitcích poskytovaných duchovním církví a náboženských společností ve znění nařízení vlády č. 273/1995 Sb., což je prováděcí předpis k §3 odst. 2 zákona č. 218/1949 Sb.
- ◆ vyhláška federálního ministerstva práce a sociálních věcí č. 571/1990 Sb., o odměňování učitelů náboženství
- ◆ vyhláška ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy České republiky a ministerstva zdravotnictví České republiky č. 452/1991 Sb., o zřizování a činnosti církevních škol a škol náboženských společenství ve znění vyhlášky č. 138/1995

⁵ Tretera, J. R. Stát a církve v České republice. str. 65

Sb., jako prováděcí předpis § 57b odst. 3 zákona č. 29/1984 Sb., o soustavě základních a středních škol

- ♦ mezinárodní smlouvy např. Mezinárodní pakt o občanských a politických právech

2.3 Smysl a účel církevního majetku

Kodex kanonického práva deklaruje, že církev má vrození právo nezávisle na světské moci nabývat, držet, spravovat a zcizovat majetek, aby byly dosaženy cíle jí vlastní. Toto kanonické ustanovení je v souladu s lidskými právy podle mezinárodního práva i podle ústav demokratických států.

V § 2 uvedeného kánonu jsou příkladným způsobem vypočítány hlavní cíle, k čemu církev majetek potřebuje. Povinností církevních právnických osob podle c. 1254 § 2 je:

- konání bohoslužeb (opravy církevních budov a udržování uměleckých děl)
- zajištění přiměřeného zaopatření duchovních a jiných služebníků
- uskutečňování apoštolátu, hlavně mezi chudými

2.4 Správa církevního majetku

Nejvyšší dohled nad veškerým církevním majetkem má podle c. 1273 papež. Jeho dohled spočívá v tom, že je nejvyšším správcem a nejvyšším rozhodčím vůči všemu majetku církve.

Vlastnictví (dominium) náleží té právnické osobě, která ho právoplatně nabyla. Náleží jí samozřejmě „pod autoritou papežovou“, tzn. s možností v případě sporů odvolávat se nejvyšší autority v církvi. Do běžné správy majetku právnických osob v dílčích církvích Apoštolský stolec nezasahuje.

2.5 Vlastnictví církevního majetku

Církev se skládá z celé řady právnických osob: biskupství, kapitula, klášter, kostel, a církevní nadace. Podle toho se dělí i majetek na majetek: biskupský, kapitulní, klášterní, kostelní. Majitelem kostela může být: farnost nebo kostel sám. Nikdy jej nemůže vlastnit fyzická osoba - viz. Ve středověku problém dědění.

Nejčastěji jako právnická osoba dnes vystupuje farnost, farní úřad nebo kostel. Jakmile bude dořešena restituce církevního majetku, budou církví odstraněni jako vlastníci farní úřady a kostely.

2.6 Hospodaření

Pro hospodaření a správu majetku vydala Česká biskupská konfese pravidla:

1. **Ekonomická rada diecézí** má povinnost připravit podle pokynů diecézního biskupa každý rok plán příjmů a výdajů, které se pro příští rok předvídají pro řízení celé diecéze, a po skončení roku zhodnotí účetní výkaz příjmů a výdajů.
2. **Ekonom diecéze** spravuje pod autoritou biskupa a způsobem určeným ekonomickou radou diecézní majetek a z příjmů diecéze platí vydání, které biskup nebo jiné od biskupa určené osoby právoplatně nařídily zaplatit.
3. **Ordinář** má povinnost pečlivě dohlížet na správu majetku podřízených právnických osob. Diecézní biskup je povinen před rozhodnutím, které jsou s ohledem na hospodářský stav závažná, vyslechnout ekonomickou radu a sbor konzultantů. Závažná rozhodnutí jsou, jestliže se jedná o hodnotu mezi 5-50 mil. Kč. Souhlas ekonomické rady potřebuje k úkonu mimořádné správy. Do mimořádných správ náleží:
 - Prodej kostela, farní budovy, pozemků přes 5 ha
 - Zatížení dluhem přes 5 mil. Kč
 - Prodej památkových sakrálních předmětů
 - Pronájem kostela
 - Stavební i nestavební investice nad 5 mil. Kč

Hospodaření probíhá na základě jednoduché rovnice $P=V$. Církev musí vystačit s těmi prostředky, které má, neboť zadlužení nepřichází v úvahu. Kostely ani fary není možno zastavovat.

Veškeré finanční operace, které církev v průběhu roku provádí, musí církevní účetní jednotky zaznamenat do podvojného účetnictví. Rozpočet sestavují biskupství a předkládají jej České biskupské konferenci.

2.7 Charakteristika a hodnota církevního majetku

Majetek církví lze rozdělit na majetek movitý a nemovitý.

2.7.1 Movitý majetek

Mezi movitý majetek patří veškeré vybavení kostelů a farností, umělecká díla jako jsou sochy, obrazy, různé relikvie, liturgické nádoby a oblečení, to vše v nevyčísitelné hodnotě. Ale patří sem také dopravní prostředky, peníze atd.

2.7.2 Nemovitý majetek

Římskokatolická církev vlastní pouze kostely, kaple, fary a farní zahrady do 1 ha. Je to stav, který nastolila pozemková reforma v roce 1947.

Budovy- z budov vlastní 4 570 kostelů, 2 368 kaplí a 2 796 farních budov. Tyto stavby, jež jsou starší než 100 let, mají kulturní hodnotu, kterou nelze vyčíslit, odhadnout, či definovat. Proto není známa ani jejich celková hodnota peněžní.

Pozemky- kromě těch pozemků, na nichž stojí kostely, kaple a farní budovy, církev žádné pozemky nemá.

2.8 Restituce

Po roce 1989 se část majetku církvím vracela. Jednak zákonem (1990-1991), jednak rozhodnutími vlády (1997-1998). Jenže stále ještě zbývá obrovské množství nevrácených "nemovitostí zemědělského i nezemědělského charakteru". Nekatolické církve nárokují okolo 2 500 položek, katolická církev 130 tisíc položek v hodnotě minimálně sto miliard korun.

Odhaduje se, že výnos z tohoto majetku by byl cca 100 mil. Kč ročně po dobu nejméně 10 let, kdy by bylo nejprve nutné uvést tento majetek do stavu efektivního hospodaření.

Současné řešení má takovouto podobu. Církvě nebudou chtít zpátky budovy, pole, louky, lesy, sady, rybníky ani další majetek. Stát jim zato bude po určitou dobu vyplácet jakousi "rentu". S návrhem již dříve přišla Ekumenická rada církví (ERC sdružuje jedenáct nekatolických denominací). Bývalý ministr kultury Pavel Dostál jej popsal takto: "Každá církev uzavře se státem smlouvu, ve které se zaváže, že už nikdy nebude vznášet na stát majetkové požadavky. Stát za to na padesát až sto let zajistí financování všech církví, které tuto smlouvu podepíší."⁶

2.9 Církvě a kulturní památky

Kulturní památky, jež dnes přinášejí mimo jiné i nemalé problémy a starosti, jsou bohatstvím nejen církve i národa. V naší zemi je toto kulturní bohatství značné, je čím se chlubit. Zároveň to s sebou přináší nároky na údržbu, na kterou často chybí finanční prostředky. Navíc je toto bohatství značně zanedbané, díky minulému období totality, a v posledních letech je zase vystaveno, a to především movitý majetek, masivnímu náporu zlodějů.

V posledních letech ubývá počtu návštěvníků kostelů, z čehož vyplývá, že většinu kostelů si věřící nejsou schopni sami z vlastních prostředků udržovat. Finance na údržbu nejsou, protože ji nelze platit z peněz pro duchovní. Ostatní finanční prostředky poskytované státem nestačí a diecéze jiné prostředky pro tento účel nemá. Uvažuje se o převodu kostelů na obce, které by se o údržbu staraly samy. To vše prostřednictvím darovací smlouvy. Takových obcí, ochotných převzít kostel, mnoho není.

U movitých památek je situace rovněž problematická. Kostely prožily mnoho loupeživých nájezdů, takže v některých už není po několikanásobných vloupáních co ukrást. Výstižně tento problém popsal jednou větou plzeňský biskup František Radovský: „Nejcennější věci jsme uložili do depozitářů, takže kostely potom stejně vypadají jako po vykradení, s tím rozdílem, že v těchto lepších případech je šance, že se snad někdy v daleké budoucnosti budou moci tyto předměty z depozitářů do kostelů vrátit.“⁷

⁶ citace z deníku Právo, 7. 7. 2003

⁷ citace z časopisu Universum, květen 2004

3 ZPŮSOB FINANCOVÁNÍ CÍRKEVNÍHO MAJETKU V ČR

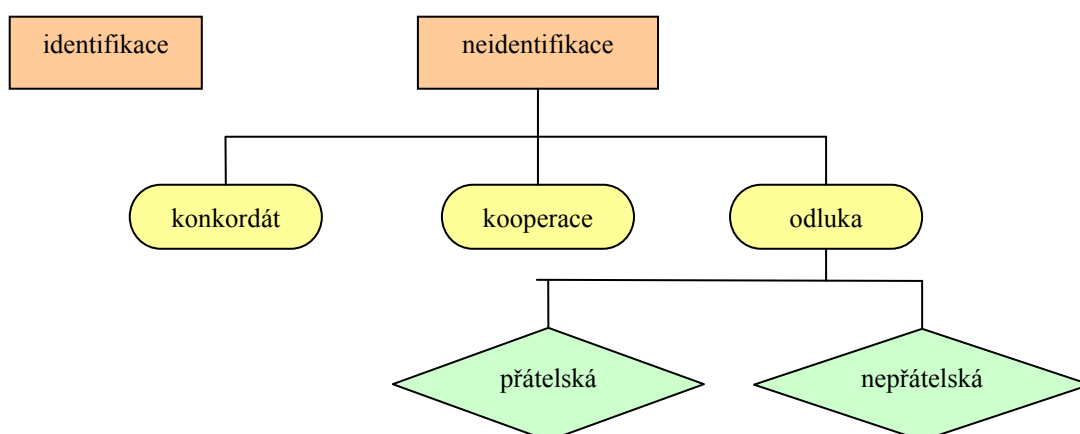
Tak, jako se z problému uspořádání vztahu státu, církví a náboženských společností (dále jen "církev") stalo historické trauma české společnosti, tak také dochází při hledání modelu financování církví v České republice zdánlivě k neřešitelnému problému. Při tom jak pro vztah státu a církví, tak pro jejich financování existují ustálené systémy a to již i v zemích, které prochází transformací podobně jako Česká republika.

Protože uplatňované systémy financování církví poměrně úzce navazují na model uspořádání vztahu státu a církve v dané společnosti, je následně problém financování církví popsán s využitím variant těchto modelů.

3.1 Modely vztahu státu a církve

Vztah mezi státem a církví je ve své podstatě určující pro ekonomické postavení církví a náboženských společností v daném státě. Vytvářel se v každé zemi odlišně v závislosti na dnes již historických vlivech či faktorech a vyznačuje se značným rozpětím od plné identifikace (sepětí státu a církve) až po krajní mez neidentifikace, kterou představuje odluka.

Obrázek 1 Model vztahů mezi státem a církví

Identifikace znamená, že se v daném státě konzervuje historické sepětí státu a církve. Jedné státní církvi zákon zaručuje výsadní postavení a institucionální

provázání se státem. Ovšem v okamžiku, kdy se stát identifikuje s nějakou ideologií či náboženstvím, znamená to potenciální omezení svobody nebo přímo potlačení a pronásledování ostatních ideologií či náboženství.

Neidentifikace se uplatňuje ve státech, které respektují církevní a světonázorovou neutralitu. Existují v nich právní záruky ochrany individuálních a korporativních náboženských svobod. Kromě náboženské svobody tyto státy respektují i svobodu ve vztahu k ekonomickému postavení církví a k církevnímu majetku.

Odluka státu od církve znamená, že stát neuznává církev ve smyslu právním. Zavedením skutečné odluky přechází církevní organizace na území státu v pouhý faktický stav, přestává být organizací právní. Odluka se netýká jen některých církví, nýbrž všech církví ve státě bez výjimky.

Odluka může mít charakter **přátelského** vztahu mezi státem a církví. Náboženství má respekt všech státních institucí, a protože se uznává jejich veřejná prospěšnost, mohou používat výhod, které se vztahují na jiné občanské neziskové charitativní organizace. Přitom stát dotuje církevní školství a platí jako státní zaměstnanec kněze v e školství, armádě či vězeňství.

Kooperace je vztah státu a církví, který se vyznačuje náboženskou svobodou, uznáním církve po stránce právní i ve vztahu k její autonomii. Církev se v tomto vztahu díky majetkové vyjasněnosti a oběma stranami respektovaného způsobu financování církví, mohou významně podílet na rozvoji všech sfér veřejné politiky do které mohou vstupovat.

Konkordát je vztah kooperace potvrzený formou smlouvy, ve které jsou zakotveny vzájemné vztahy, povinnosti a práva, způsob financování církve a vlastnický vztah k majetku.

V České republice se tento vztah charakterizuje jako nevyhraněný, přechodný stav kooperace. V konfesních zákonech (viz kap. 2.2) přijatých po roce 1989 je zakotvena náboženská svoboda, ale stále existují vládní úřady, které se zabývají otázkami církve, není vyjasněn vzájemný vztah státu a církve k církevnímu majetku a není ani vyjasněno ekonomické postavení církví. Dokud nebude přijat nový zákon

o církvích a vyjasněny restituce církevního majetku, lze toto období nazvat dobou temna.

3.2 Zdroje financování církví

3.2.1 *Financování z výnosu nemovitého a movitého majetku*

Majetek, zabavený komunistickým režimem, se navracel fyzickým osobám a některým organizacím restitučním zákonem. Tento zákon se však nevztahoval na církevní majetek. Po dlouhém vyjednávání bylo dvěma výčtovými zákony (č. 298/1990 Sb., č. 338/1991 Sb.) obnoveno vlastnické právo mužských i ženských řeholních řádů a kongregací, které pak mohly obnovit svou činnost. Jednalo se o 170 klášterů na území České republiky.

Z některých těchto objektů byly zřízeny církevní školy, církevní sociální zařízení a církevní nemocnice. Zbývající části klášterních objektů lze pronajmout a použít jako částečného zdroje příjmu na udržování klášterů. Hlavní zdroj udržování těchto budov, hospodářské pozemky, však dosud nebyl restituován. Kláštery tedy nemají adekvátní zdroj příjmů pro udržování svých budov.

V případech některých jiných církevních objektů, které nebyly v pozemkové evidenci přepsány na stát, došlo k jejich navrácení administrativní nebo soudní cestou.

Otázka navrácení hospodářského majetku církví je považována za stále otevřenou. Proto nemají být převáděny na další osoby v majetkové privatizaci. Část tohoto majetku však byla ještě dříve převedena na obce, a tím z možnosti restituce vyloučena. Stejný problém, znemožnění návratu církvím, hrozí v rámci přechodu dalšího státního majetku, který byl původně majetkem církevním, na kraje. V každém z těchto případů, nebude-li náhrada restitucí možná, by mělo dojít k odškodnění finanční náhradou.

Současný vlastní majetek církví slouží jako dodatkový zdroj financování církevní činnosti jen v nepatrné míře. Jen v některých budovách lze část prostor pronajmout a tak nájemné nestačí ani na jejich běžnou údržbu.

3.2.2 *Financování ze sbírek a darů*

Sbírky, konané při bohoslužbách tvoří součást příjmů všech církví v naší zemi i na celém světě. Jejich výnos je relativně vysoký a poměrně stálý. V evangelických církvích sbírky tvoří zpravidla druhou nejvyšší příjmovou položku a v katolických diecézích celkový výnos sbírek činil v posledních letech přibližně stejnou částku jako státní dotace na platy duchovenstva. Sbírky jsou osvobozeny od daně z příjmu.

Sbírky (kolekty):

Kostelní sbírky- sbírka konaná během nebo bezprostředně po skončení bohoslužby, která má anonymní ráz. Koná se pro obecné potřeby farnosti, není-li vysloveně ohlášen speciální účel nebo jiné určení.

Účelové sbírky- se konají na sociální činnost organizovanou farními a diecézními charitami (např. na pomoc při živelných katastrofách).

Do darů patří drobné dary za církevní úkony (pohřeb), roční příspěvky, desátky a dary spojené s daňovými úlevami. Hodnota takového daru se do stanovené částky odečítá z daňového základu pro výpočet daně z příjmu. Jedná se o snahu podpořit nepřímou formou církevní a jiné podobné neziskové a veřejně prospěšné instituce a povzbudit finanční iniciativu jejich členů a příznivců. Velkou předností je skutečnost, že dárce má svobodu výběru, které církevní instituci dar poskytne.

3.2.3 *Financování z veřejných daní a daňových asignací*

Církevní daň

Církevní daň v pravém slova smyslu je poplatek, který pro církve ve vědomí jejich celospolečenské užitečnosti vybírá od jejich členů stát. Ponechává si jako náhradu jen docela malý podíl odpovídající nákladům na správu daně vynaloženým, tedy na této dani nevydělává. Církevní daň bývá charakterizována jako přirážka k obecné dani. Více je tato daň popsána v kapitole 4.4.1 Německo.

Daňové asignace

Jde o poskytnutí části povinné obecné daně podle vůle jejich plátců ve prospěch určité církve při zachování výběru mezi tímto účelem a jinými veřejně prospěšnými aktivitami. Tuto vůli vyjadřují plátcí daně jednou do roka při celoročním účtování daní, které každý z nich podstupuje. Více opět v kapitole 4.4.2 Itálie.

3.2.4 *Financování ze státních dotací a subvencí*

Z historických okolností vyplývá, že stát nese část nákladů na činnost církví ze svého rozpočtu, a to každoročním přidělováním dotací na platy duchovenstva, laických zaměstnanců církevních ústředí, na jejich věcné náklady a na údržbu církevních památek. Tyto dotace se nazývají Státní příspěvky na zabezpečení platů duchovenstva a nákladů činnosti církevních ústředí, a jsou přidělovány jednotlivým diecézím, které je dále přerozdělují nižším úrovním. Výše základních platů duchovních jsou stanoveny státními předpisy.

3.2.5 *Financování obecně prospěšných činností církví z veřejných rozpočtů*

Stát financuje církevní školy, duchovní službu v armádě, církevní nemocnice i sociální ústavy. Ze stejných zdrojů má být kryta údržba a rekonstrukce historických památek ve vlastnictví církve. Tyto památky jsou zdrojem příjmů celé společnosti z cestovního ruchu. Církve je přitom zhodnocují jak běžnou údržbou, tak z nich užíváním činí živé památníky.

3.3 *Současný model financování církví v ČR*

Hledáme-li v současné době vhodný model financování církví a církevního majetku, musíme přihlédnout k jejich historickým tradicím. Dříve církve financovaly svou činnost na území českých zemí z:

- Výnosů vlastního církevního majetku
- Náhrady za sekularizovaný církevní majetek
- Výnosu náboženských fondů (dřívějších matic)

- Státních a obecních dotací a subvencí
- Příspěvků a darů členů a příznivců církve

Současný způsob financování v ČR je dán zákonem č. 218/1949 Sb. ve znění pozdějších předpisů, který **zakládá automatický nárok registrovaných církví na podíl na státním rozpočtu** na dotování vlastní náboženské činnosti.

Z registrovaných církví, kterých je celkem 21, státní příspěvek zásadně nepožadují Křesťanské sbory, Náboženská společnost Svědkové Jehovovi a Církev Ježíše Krista svatých posledních dnů (mormoni). V období po listopadu 1989, kdy bylo zřejmé, že dojde k podstatným změnám ve vztazích mezi církvemi a státem, se církve začaly připravovat na to, že se budou muset obejít bez státního příspěvku a začaly budovat vlastní ekonomickou soběstačnost. Dotací se zřekly Novoapoštolská církev v České republice a Bratrská jednota baptistů. Nároku na státní dotace nově využila Apoštolská církev v ČR. Státní příspěvek na náboženskou činnost v současnosti využívá 15 církví, ale Církev adventistů sedmého dne využívá jen příspěvek na provoz svého ústředí.

U ostatních čtrnácti církví lze hovořit **o závislosti na prostředcích ze státního rozpočtu**. Podíl prostředků ze státního rozpočtu na celkových nákladech se u jednotlivých církví a náboženských společností pohybuje mezi 20 % až 80 % v závislosti na ekonomické situaci dané církve, obětavosti jejích členů (podílu na pokrytí jejích finančních potřeb) a snaze církve obejít se bez finanční pomoci státu. Přehled finančních zdrojů, které stát uvolnil ze svého rozpočtu církvím za posledních pět let, je uveden a sumarizován v následující tabulce (hodnoty jsou uvedeny v tis. Kč).

Tabulka 1 Výdaje na církve a náboženské společnosti v ČR (v tis. Kč)

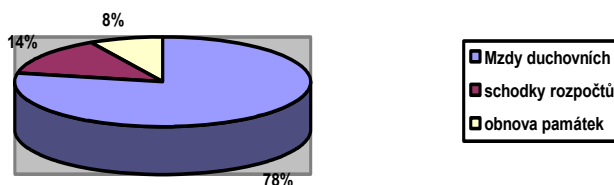
Rok	2001	2002	2003	2004	2005⁸
Výdaje na církve a náboženské společnosti (CNS) celkem	916 963	971 097	1 130 844	1 248 194	1 195 036
z toho: výdaje na činnost registrovaných CNS	739 943	811 617	880 000	970 000	984 000
v tom: platy duchovních	470 323	523 420	574 000	640 000	650 000
Pojistné duchovních	165 123	183 196	200 000	224 000	228 000
platy administrativy	33 334	33 334	34 000	34 000	34 000
pojistné administrativy	11 667	11 667	12 000	12 000	12 000
prostředky na věcné náklady CNS	37 000	37 000	37 000	37 000	37 000
prostředky na údržbu církevního majetku	22 496	23 000	23 000	23 000	23 000

Zdroj: Ministerstvo financí ČR

Jak je z tabulky patrné, veškeré navýšení celkových výdajů pokrylo „pouze“ výdaje na mzdy duchovních, kdežto suma, která je vynakládána na majetek, se v podstatě nemění. Částku, která plyne ze státního rozpočtu na vlastní náboženskou činnost církví a náboženských společností schvaluje Parlament v při schvalování státního rozpočtu a rozděljuje ji ministerstvo kultury, přičemž pro rozdělovací proces není kodifikována žádná závazná norma. Největší část této částky pokrývá mzdy duchovních (78 %), dále se z ní hradí schodky rozpočtů základní administrativy církevních ústředí (14 %) a některé nejnaléhavější opravy církevních objektů (8 %). Pro zajištění potřeb nad tento rámec (např. pastorační střediska, centra pro rodinu) si církve musejí zajišťovat dodatečné zdroje.

⁸ V roce 2005 jsou uvedeny předpokládané výdaje, schválené ve státním rozpočtu. Jejich výše se na konci roku může změnit.

Graf 1 Rozdělení dotací ze státního rozpočtu

Vlastním zdrojem financování církví jsou příspěvky věřících, které mají formu tradičních nedělních sbírek nebo různých darů. Doposud významný zdroj některých církví se silným mezinárodním zázemím – finanční pomoc ze zahraničí – se každoročně snižuje, protože se přesunuje do oblastí, kde je pomoc nyní potřebnější. Příjmy z ostatních vlastních zdrojů (nájemné, podnikání – ediční činnost ...) jsou velice různé a v celkové finanční situaci jednotlivých církví nemají podstatný význam. Výrazným zdrojem příjmů nejsou ani daňově zvýhodněné sponzorské dary, které i v ekonomicky rozvinutých zemích nekryjí více než 5 % nákladů na náboženskou činnost církví.

3.4 Dílčí shrnutí

Tradiční financování církví na území českého státu z jejich vlastního majetku a z příspěvků a sbírek členů a jen doplňkově ze strany státu bylo zlikvidováno v dobách komunistické diktatury. Hospodářský majetek církví byl vyvlastněn. Rozhodný podíl financování ze strany státu v tomto období měl za účel ovládnutí církví s cílem jejich konečné likvidace.

Od demokratického převratu v roce 1989 usilují církve i stát o zajištění nových forem financování církví. Tradiční zdroj financování církví, tj. hospodářský majetek nebyl církvím z větší části vrácen. Stát řeší tuto situaci pokračováním dotačního systému, tentokrát bez snahy církve ovládat. Shodují se však v názoru, že není možné, aby tento systém zůstal zachován.

Od roku 1999 dochází k jednáním mezi církvemi a zástupci státu se snahou, aby byla jednou provždy vyřešena otázka financování církví pomocí konfesněprávní

úpravy. Uvažuje se o zrušení dotací ze strany státu a o rozšíření daňových úlev pro církevní sponzory. Není vyloučeno navrácení části odcizeného církevního majetku. Jedním z uvažovaných řešení je také vyplácené náhrady za odcizený majetek. Stát je ochoten pokračovat v podpoře činnosti církví v oblasti školství, zdravotnictví, sociálních služeb, duchovní péči v armádě a ve vězeních. Podstatnou roli zde bude hrát i skutečnost, zda se podaří uzavřít smlouvu s Apoštolským stolcem, která České republice na rozdíl od jiných zemí EU doposud chybí.

4 FINANCOVÁNÍ CÍRKVE V ZEMÍCH EU

Je třeba přiznat, že realita většiny zemí světa je smíšená a závislá na historickém vývoji a řadě sociálních vlivů. V zemích evropské unie lze rozlišit tři modely vztahu státu a církve: 1. Spojení státu a církve, 2. Odluka státu a církve a 3. Smíšený model. Stojí za to uvést některé reálie, abychom pochopili hlubokou nesamozřejmost současného vztahu státu a církvi v ČR a možná si jej více vážili.

4.1 Spojení státu a církve

Spojení státu a církve - pro lidi ze střední Evropy téměř nepředstavitelné - existuje v Anglii, Dánsku, Řecku, Finsku a donedávna i ve Švédsku.

To, že britská královna je hlavou anglikánské církve, je dobře známo. Méně už se ví, že 24 anglikánských biskupů zasedá ve Sněmovně lordů, že synod anglikánské církve je oprávněn přijímat „opatření“ závazné jako zákon (nahrazuje rozhodnutí parlamentu), nebo že biskupy a arcibiskupy anglikánské církve jmenuje královna na návrh premiéra. Anglikánská církev je církvi státní, jiné církve (včetně katolické) mají statut dobrovolného sdružení.

Státní církvi v Dánsku je Evangelicko-luterská církev. Ačkoli náboženská svoboda je zaručena, stát podporuje především státní církev. Faráři jsou jmenováni a propouštěni ministerstvem pro církevní záležitosti na návrh církevní rady. Zásahy státu do církevních záležitostí, jak se s ním setkáváme v Dánsku, bychom u nás pokládali za ponižující a nepřijatelné.

Ve Švédsku až do roku 2000 platilo, že děti se narozením automaticky stávají členy Švédské církve za předpokladu, že jeden z rodičů je jejím členem a ihned po narození toto členství neodmítne. Ve Švédské církvi bylo v roce 1995 evidováno 88% obyvatelstva, z toho do kostela jich však chodí jen 2%. To ukazuje na důsledky fungování státní církve, která má renomé jako poštovní úřad.

Ve Finsku jsou dokonce dvě státní církve: luterská a pravoslavná. Kodex luterské církve, který navrhuje generální shromáždění luterské církve, schvaluje prezident a parlament. Oficiální bohoslužby při zahájení parlamentu jsou slouženy

podle evangelicko-luterské liturgie. Nejvyšší autoritou v rámci pravoslavné církve je finská vláda.

„Byzantsku“ podobu má vztah státu a církve v Řecku. Oficiálním státním náboženstvím je pravoslaví. Stát upravuje všechny záležitosti církve, včetně vnitřní struktury. Církev „na oplátku“ rozhoduje o některých věcech příslušejícím státu - např. ke zřízení určitého kultovního místa (kostela, modlitebny, synagogy či mešity) je třeba souhlasu pravoslavného metropolity. Řeckou kuriozitou je, že je trestným činem proselytismus - neodbytný pokus zasahovat do náboženského svědomí osoby s cílem změnit její náboženství.

Z tohoto krátkého výčtu je zřejmé, že odluka státu a církve je daleko menším problémem pro církev katolickou než pro některé protestantské církve. Ačkoli všechny zmíněné země uznávají náboženskou svobodu a umožňují působení i jiných církví, statut ostatních církví je podřadný. Propojení mezi církví a státem je zjevné

4.2 Odluka státu a církve

Striktní odluku státu a církve najdeme ve Francii, Nizozemí nebo mimo Evropu ve Spojených státech. Francie je zemí s katolickou tradicí, i když vztahy státu a církve nebyly mnohdy idylické. Režim odluky platí od roku 1905: republika zaručuje svobodný výkon náboženství a ruší institut uznaných církví. Stát přestal platit duchovní jako státní zaměstnance, ale hradí náklady na opravu některých církevních budov, které vlastní.

Odluka církve a státu existuje v Nizozemí. Až do roku 1876 byla státní církví Reformovaná církev. Dnes je pro Nizozemí typická náboženská pluralita, neexistuje žádný systém státního uznávání církví. Teologické fakulty na státních univerzitách nepřipravují studenty k výkonu církevního úřadu. V roce 1983 se stát zbavil břemene v podobě platů a penzí duchovních, který původně vznikl jako odškodnění ztráty na církevním majetku.

Relativní odluku církve od státu má rovněž Irsko. Do roku 1871 byla anglikánská církev irskou státní církví. Dnes stát uznává zvláštní postavení katolické církve, ale současně zakazuje státní financování náboženství. Preambule ústavy se

odvolává na Nejvyšší trojici (podobně jako v Řecku), ale stát se zásadně neplete do vnitřní struktury církve, nerozhoduje o duchovních ani je nefinancuje, neexistují žádné státní teologické fakulty apod.

Ačkoli motivy pro zavedení odluky církví od státu jsou různé, společný pro tyto země je předpoklad, že náboženství je soukromým, nikoli veřejným statkem. Náboženství a víra hrají např. v Irsku mimořádnou roli, institucionálně jsou však stát a církve odděleny. To je model, který se částečně, nikoli však zcela, podařilo realizovat i v České republice.

4.3 Smíšený model

Smíšený model vztahu státu a církve nalezneme v Belgii, Španělsku, Itálii, Rakousku, Portugalsku a Německu. Ve všech těchto zemích má dominantní postavení církev katolická, s výjimkou Německa, kde mají protestantské a katolická církev paritu.

Italská ústava stanoví, že stát a katolická církev jsou „nezávislé a svrchované“. Nejde tedy o odluku, nýbrž spíše o vzájemnou nezávislost. Země má podepsanu řadu smluv s Vatikánem, podobně jsou však uzavřeny dohody s jinými církvemi. Na státních univerzitách nejsou žádné teologické fakulty, na veřejných školách je však vyučováno náboženství. Z hlediska financování existuje daňová asignace, církve mají různá daňová zvýhodnění.

Systém asignací existuje rovněž ve Španělsku. Rovnítko mezi politickou jednotou a katolicismem, trvajícím ve Španělsku několik staletí, ukončila ústava z roku 1931, podle níž „stát nemá žádné oficiální náboženství“. Bylo zrušeno financování církve státem a rozpuštěn jezuitský řád. zákonodárce však stát zavázal udržovat „kooperativní vztahy ke katolické církvi a jiným vyznáním“. Náboženství na školách je dnes volitelným předmětem.

V Portugalsku byl katolicismus státním náboženstvím až do roku 1822. Do té doby mohli jiná náboženství praktikovat pouze cizinci, nikoli však na veřejných místech. Republikánská revoluce v roce 1910 přinesla princip odluky církve od státu. Autoritářský režim Salazara obnovil úzký vztah státu a církve, který však byl

v demokratickém období opět rozvolněn. Náboženství na školách je volitelný předmět.

Zajímavý může být vztah státu a církví u našich západních sousedů. V Německu jsou katolická i evangelická církev přibližně stejně početné. Úprava vztahu státu a církví spadá z velké části do pravomoci spolkových zemí. Jak Německo tak spolkové země uzavřely řadu konkordátů a smluv s evangelistickými církvemi. Na téměř všech veřejných školách se vyučuje náboženství jako řádný předmět. Členové církví platí církevní daň.

V Rakousku má vůdčí postavení katolická církev, ale rovnoprávné zacházení se vydobyla i evangelická církev. Členové církví neplatí církevní daň, nýbrž „církevní příspěvek“, který nevybírá stát (jako v Německu) ale samotné církve podle vlastních tabulek. Ani v Rakousku ani v Německu nejsou duchovní placeni státem (s výjimkou věznic a armády). Náboženství je povinný předmět, ale lze se z něj odhlásit.

4.4 Modely vybraných zemí EU

V tomto oddílu bych se rád zmínil podrobněji o situaci v některých zemích Evropy, kde již mají tento problém vyřešen. Každá země k tomu přistoupila jinak a tak je možné tyto systémy porovnat a vybrat z nich ten, který lze aplikovat v našem prostředí.

4.4.1 Německo

V Německu existuje model „církevní daně“. Tento systém je zakotven v ústavě. Základem poměru státu, společnosti a církve už není zásadní oddělení. Naopak oddělení státu od společnosti a individuálních svobod a zejména pak odstranění státní podpory náboženství se považuje za překonané a dokonce zhoršující a krátcí záruky poskytované v tomto ohledu ústavou.

Na podporu církví Německo používá tyto finanční zdroje:

- * pomoc ze strany státu- výsledek majetkoprávního narovnání
- * nepřímá státní podpora církevních příjmů

- * státní subvence
- * finanční náklady státu na výuku náboženství a na duchovní péči
- * církevní daň

4.4.1.1 Pomoc ze strany státu

Tento zdroj patří k nejméně významným. Cílem těchto dávek je nahradit církvi ztráty způsobené sekularizací jejího majetku v minulých stoletích.

4.4.1.2 Nepřímá státní podpora církevních příjmů

Nepřímou státní podporou se rozumí ústavní zaručení možnosti příspěvků věřících (dary, sbírky a odkazy), příjmů podle vnitrocírkevního řádu poplatků, příjmů z církevního majetku a úvěrů. Další formou je daňové zvýhodnění. Církev nepodléhá dani spolkové, z majetku, pozemkové a dědické. Daň z příjmů umožňuje úlevy poplatníkovi, který přispěl církvi na dobročinné a náboženské účely. To je výhodné nejen pro dárce- poplatníka, ale zprostředkovaně i pro církve.

4.4.1.3 Státní subvence

Takto stát aktivně podporuje celospolečensky užitečné akce církvi i ostatních společenských organizací. Je to objemově velmi významný zdroj financí. Státní subvence se poskytují na sociálně charitativní činnost církvi a na činnost v oblasti výchovy a vzdělání (církevní domovy, ústavy, školky, základní, odborné a vysoké školy)

4.4.1.4 Finanční náklady státu na výuku náboženství a duchovní péči

Stát nese osobní i věcné náklady na některé úkoly církve, které sám převzal a které jsou dokonce zaštitěny ústavou. Spadá sem výuka náboženství na veřejných školách, teologické katedry a fakulty na vysokých školách, duchovní péče v armádě, pohraniční stráž a ústavní duchovní péče.

4.4.1.5 Církevní daň

Církev v Německu mají právo vybírat ve svůj prospěch daň. Záleží na jejich rozhodnutí, zda toho využijí. Právo vybírat církevní daň je zakotvena ve státním

právu, smlouvami mezi státem a církvemi a také církevní právo. Církevní daně jsou tedy společnou věcí církve a státu, proto je nutná těsná spolupráce obou stran. Stát je ochoten církevní daň vybírat a církve mají možnost se pro ni rozhodnout. Postavení věřitele u církevní daně dnes nemají jednotlivé farnosti, ale diecéze. To umožňuje církvi vyrovnávat rozdíly ve finanční síle mezi jednotlivými farnostmi, plánovat a hospodařit na regionální až nadregionální úrovni.

Zvláštností církevní daně je, že jí nepodléhají všichni daňoví poplatníci, ale povinnost platit daň se zakládá pouze členstvím v církvi s právem vybírat daň. O členství nerozhoduje stát, ale sama církevní společnost. Daňová povinnost zaniká zároveň se zánikem členství. Církevní daň má formu přírážky k dani státní a vybírá se ve výši zhruba 8- 9% celkového zdanění příjmů. Její výši a použití stanoví volené církevní orgány podle finančních potřeb církve.

Samotné zajišťování a odvádění církevní daně, stejně jako daně z příjmu, provádí zaměstnavatel, který tak plní funkci daňového pověřence, pomocného orgánu státní daňové správy. Zdanění pak probíhá podle řádu dávek platného v místě pracoviště, nikoli bydliště. Jestliže zaměstnanec pracuje a bydlí ve dvou různých diecézích, pak mezi nimi dochází k vyrovnání podle vnitrocírkevních směrnic.

4.4.2 Itálie

V Itálii existuje model daňové asignace. Tento systém financování církve se opírá o rámcovou smlouvu mezi Svatou stolicí a Italskou republikou z 18. 2. 1984 (jíž se mění Lateránský konkordát z 11. 2. 1929) a o dodatečnou smlouvu z 15. 11. 1984 o církevních zařízeních, správě církevního majetku a platech kněží, která byla vzhledem ke svému významu schválena italským parlamentem a zákonem z 20. 5. 1985 převzata do italské legislativy a stala se tak obecně závaznou právní formou.

Od 1. 1. 1990 stát přestává pečovat o platy a obživu kněží. Diecéze, resp. sdružení menších diecézí zřizují Diecézní, resp. interdiecézní ústavy pro zaopatřování kléru, které mají charakter právnických osob. Na tyto instituce či spíše fondy přechází správa beneficí a obročí z majetku církve určených pro obživu kněží. V Římě, v sídle italské biskupské konference, byl zřízen Ústřední ústav pro zapatření kléru, kam může každý občan odvádět ze svých zdanitelných příjmů částky určené

jen na obživu kněží až do výše 2 milionů lir. Ústřední ústav pro zaopatření kléru vyrovnává a zaopatřuje platy duchovních na chudém jihu a bohatém severu Itálie.

Od 1. 1. 1990 může každý občan rozhodovat o tom, jak bude použita určitá část jeho daně z příjmu. Poplatník může určit, zda 0,8% daně, kterou zaplatil a zaplatil by ji vlastně v každém případě, bude použita prostřednictvím římského ústředí na financování platů kněží, stavbu a údržbu církevních budov či na charitativní účely, nebo jestli ji chce věnovat státu na sociální a humanitární účely. Zhruba 0,8% daní z příjmu těch poplatníků, kteří nevyužijí své právo směřovat část své daně, se rozdělí pro oba účely v takovém poměru, v jakém se ostatní poplatníci rozhodli dát své peníze státu nebo církvi.

O tom, jak velkou část své daně budou moci občané směřovat církvi, rozhoduje od roku 1993 komise, paritně sestavená z členů vlády a italské biskupské konference. Italská biskupská konference je povinna skládat vládě účty z toho, jak byly použity prostředky, které z daní získal ústřední římský ústav.

4.4.3 Rakousko

V Rakousku je zaveden systém církevních poplatků.

4.4.3.1 Zdroje financování církve jsou:

- * církevní poplatky, ze kterých jsou pokryty personální a provozní náklady církví (církev katolická, evangelické církve augsburského a helvetského vyznání a ortodoxní katolické církve) a které činí 85-90% rozpočtu jednotlivých diecézí
- * výnosy z nemovitostí používané především pro krytí provozních, ale i rozvojových nákladů především klášterů, far a charitativních ústavů a nadací
- * kostelní sbírky, ze kterých kryjí svá běžná vydání především fary
- * státní příspěvek na náklady související s vyučováním náboženství na základních školách, na teologických fakultách vysokých škol, případně

církevních soukromých škol. Dále ústavů sociální péče a zdravotních ústavů

- * majetková renta, kterou stát vyplácí za dříve zestátněný církevní majetek

4.4.3.2 Systém církevních poplatků

Rakousko je jedinou zemí, kde je systém povinných příspěvků zaveden. Tyto církevní příspěvky, jejichž výše je určena řádem církevních příspěvků podle jednotlivých farností, církve samy vybírají na základě zákona o vybírání církevních příspěvků v zemi Rakousko z 1. května 1939. Zajímavé je, že tento zákon byl zaveden nacistickou mocí jako vyloženě proticírkevní opatření, které navíc mělo stát zbavit povinnosti plateb církvi.

Církevní příspěvky mají charakter občanskoprávní dávky a kryjí většinu finančních potřeb církví. Dlužné příspěvky může církev zažalovat před občanským soudem a vymáhat za pomoci soudních vykonavatelů, v tom se církve nijak neliší od jiných spolků. S prostředky získanými formou příspěvků smí církev zacházet zcela volně, jak výslovně stanovuje smlouva mezi Svatou stolicí a Rakouskem z 23. června 1960.

Rakousko pomáhá církvim také tak, že snížilo zdanění občanů s tím, že tak posiluje jejich schopnost podporovat církve. Rakousko také osvobodilo církve od průmyslové, spolkové, pozemkové a majetkové daně, poskytuje státní příspěvky, subvencuje personál soukromých církevních škol a výuku náboženství na státních školách.

4.5 Porovnání systémů církevních daní, příspěvků a asignací

Výhodou církevní daně jako zdroje financování církve je, že pochází od členů církve a že se tak církev financuje sama, a že stát, i když poskytuje při vybírání daně výraznou pomoc, má jen minimum možností uplatňovat svůj vliv, neboť o výši daně rozhoduje církev samostatně podle svých potřeb. Stát si však vyhrazuje právo schválit výši daně.

Za nevýhodu je považován fakt, že se jedná o systém přinucení, který nedává členu církve možnost rozhodnout se, zda a kolik církvi přispěje, narozdíl od systému

sbírek a darů, který je systémem volnosti. Na druhou stranu je však třeba uvést, že je-li někdo dobrovolně členem nějakého společenství, plynou z toho pro něj nejen práva, ale i povinnosti. Důsledkem solidarity s ostatními členy pak je morální povinnost nést svůj podíl finančního břemene.

Systém církevních příspěvků nemá charakter veřejnoprávní dávky, a proto není administrován státem. Církev si výběr příspěvků zajišťuje a spravuje sama a to jí stojí 10-15% příjmů z této dávky, zatímco správa církevní daně, uskutečňovaná státem, přijde na 3-4% z vybrané částky. Dalším problémem je i identifikace osob, které mají příspěvek platit. Evidence, kterou vede církev sama, je neúplná a její zpřesnění je těžko proveditelné. Ztráta plynoucí z nedokonalé evidence se odhaduje zhruba na jednu třetinu příjmů, které má církev dostat. Neexistence spolehlivých podkladů které by umožnily spravedlivě podle příjmů rozložit finanční břemeno na všechny věřící a zároveň by pohnuly k placení liknavé členy a neplatiče, neexistují, a tato skutečnost vzbuzuje volání po daňové spravedlnosti, či spíše po spravedlnosti v příspěvku na církev. Další významnou skutečností je, že se příspěvek na církev nedá vymáhat přímo od neplatiče, ale že v této záležitosti musí církev postupovat soudní cestou, což z věroučných důvodů činí jen velice zřídka.

Oproti systému církevních daní a příspěvků umožňuje systém daňových asignací občanovi rozhodnout se, zda církev podpoří, a to bez ohledu na skutečnost, je či není-li členem církve. Tím, že existuje možnost volby, nemusí stát zavádět úřední proceduru vystoupení z církve, která je nutná v systému církevní daně. V zemích, kde je systém daňových asignací uplatňován, neexistuje majetková renta ve prospěch církví za odebraný majetek. Neměla by totiž odůvodnění.

Pro lepší porovnání zemí jsou v následující tabulce přehledně uspořádána skladba jejich finančních zdrojů.

Tabulka 2 Skladba církevních finančních zdrojů ve vybraných zemích EU

Země	Zdroje příjmů			
Německo	80% církevní daň	10% státní subvence	5% výnosy majetku a státní odškodnění za sekularizaci církevního majetku v minulých stoletích	5% sbírky a dary
Itálie	systém daňových asignací - 0,8% daně z příjmu			
Rakousko	85% církevní příspěvky	10% výnosy z majetku	5% sbírky, dary, státní podpora ve formě renty za nevrácený zkonfiskovaný majetek	
Francie	75% sbírky a dary	25% účelové sbírky na udržování farního kléru- dobrovolný příspěvek na kult		
Nizozemí	70% příspěvek na církev	20% nedělní sbírky a dary	10% výnosy z majetku a státní subvence	církevnímu školství
Španělsko	systém daňových asignací - 0,5239% z daně z příjmu			
Švédsko	systém církevních daní - 1,25% zdanitelných příjmů			
Švýcarsko	systém církevní daně- obdobně jako v Německu			

5 HOSPODAŘENÍ ŘÍMSKO-KATOLICKÉ CÍRKVE - BRNĚNSKÁ DIECÉZE

5.1 Základní údaje o diecézi

Biskupství brněnské bylo založeno	5.12. 1777
Rozloha diecéze	10 597 km ²
Počet obyvatel	1 354 361
Počet katolíků	533 250
Počet děkanátů	20
Počet exemptních farností	1
Počet farností	453

Obrázek 2 Mapa brněnské diecéze

5.2 Historie brněnské diecéze a biskupství

Založení Biskupství brněnského je spjata s církevními reformami Marie Terezie a Josefa II., které v 70. letech 18. století radikálně zasáhly do života církve v celé habsburské monarchii.

Na přímý podnět císařovny Marie Terezie a na základě buly papeže Pia VI. bylo roku 1777 povýšeno olomoucké biskupství na arcibiskupství a na jihozápadě Moravy došlo k založení biskupství nového, se sídlem v Brně. Stalo se tak 5. prosince 1777. Prvním brněnským biskupem byl jmenován hrabě Matyáš František Chorinský z Ledské, dosavadní probošt brněnské kapituly a pomocný biskup olomoucký. Brněnská diecéze v 1. fázi zahrnovala 151 farností v 18 děkanátech.

5.3 Současnost

Do začátku třetího tisíciletí vstupuje brněnská diecéze se svými 453 farnostmi, o které se stará 350 diecézních a řeholních kněží, jako největší v České republice. Na území diecéze stojí 608 kostelů, 531 kaplí a 220 kapliček. V jejím čele stojí Vojtěch Cikrle, v pořadí třináctý sídelní biskup, kterého po pádu komunistické totality jmenoval papež Jan Pavel II. v roce 1990, a tím ukončil osmnáct let trvající sedisvakanci.

O devět let později jmenoval papež Jan Pavel II. pomocným brněnským biskupem Petra Esterku, žijícího od 60. let ve Spojených státech amerických, a pověřil ho duchovní péčí o české krajany v Zahraničí.

Brněnská diecéze má dvě kapituly: Královskou stoliční kapitulou sv. Petra a Pavla v Brně, která byla založena 7.3.1296, a Význačnou kolegiální kapitulou sv. Václava v Mikulově, založenou 22.8.1625. Na Hradišti hory svatého Hippolyta u Znojma bylo v roce 1214 zřízeno proboštství, které až do současnosti spravuje Rytířský řád křížovníků s červenou hvězdou.

K 1.1. 2000 působilo v diecézi šestnáct mužských a dvacet ženských řádů a kongregací. Mužským řádem nejdéle působícím v brněnské diecézi jsou benediktini, kteří v roce 1998 slavili 950 let od svého příchodu do Rajhradu, resp. na Moravu. Nejstarší ženskou řeholí jsou cisterciacky, jejichž klášter Porta coeli v Předklášteří u Tišnova byl založen již roku 1233.

Brněnská diecéze má 61 poutních míst, z nichž 33 je zasvěceno Panně Marii. Nejvýznamnějšími jsou: Brno- Tuřany, Hluboké Mašůvky, Kostelní Vydří, Křtiny u Brna, Sloup v Moravském krasu, Vranov u Brna a Žarošice.

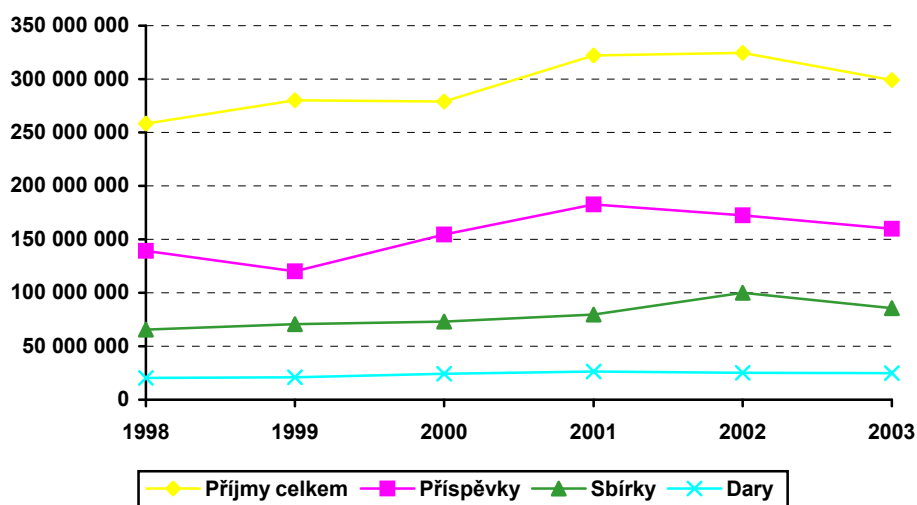
5.4 Hospodaření brněnské diecéze

Jak je již zmíněno v subkapitole 2.6 řídí se hospodaření a správa církevního majetku pravidly vydanými Českou biskupskou konfesí. Při hospodaření příjmy určují výdaje. Není možné, aby byly dlouhodobě výdaje vyšší než příjmy nebo aby rozdíl byl výrazně velký. Skončí-li daný rok přebytkem, je použit na vyrovnání předchozích let, případně uspořen na budoucí investice. Schodek je tedy kryt přebytkem z předchozích let a nebo je převáděn na úhradu do následujícího roku.

5.4.1 Příjmy

Největší část příjmů (více než 50%) tvoří příspěvky od obecních úřadů, okresů, krajských úřadů a ústředních orgánů státu. Druhou nejvyšší položkou jsou sbírky (okolo 25%). Dary od fyzických a právnických osob, ostatní tuzemské dary a dary ze zahraničí tvoří třetí nejvýznamnější součást příjmů (přibližně 8%). Ostatní položky, které jsou ve výkazu o hospodaření zahrnuty, ale z hlediska objemu financí nejsou až tak významné, tvoří nájemné z půdy, budov a předmětů, prodej majetku, příjmy za církevní úkony a činnosti, úroky z vkladů, náhrady škod, půjčky a ostatní příjmy. Vývoj nejvýznamnějších položek příjmů od roku 1998 do 2003 je nastíněn v následujícím grafu a ukázky výkazů o hospodaření brněnské diecéze jsou uvedeny v příloze č. 1.

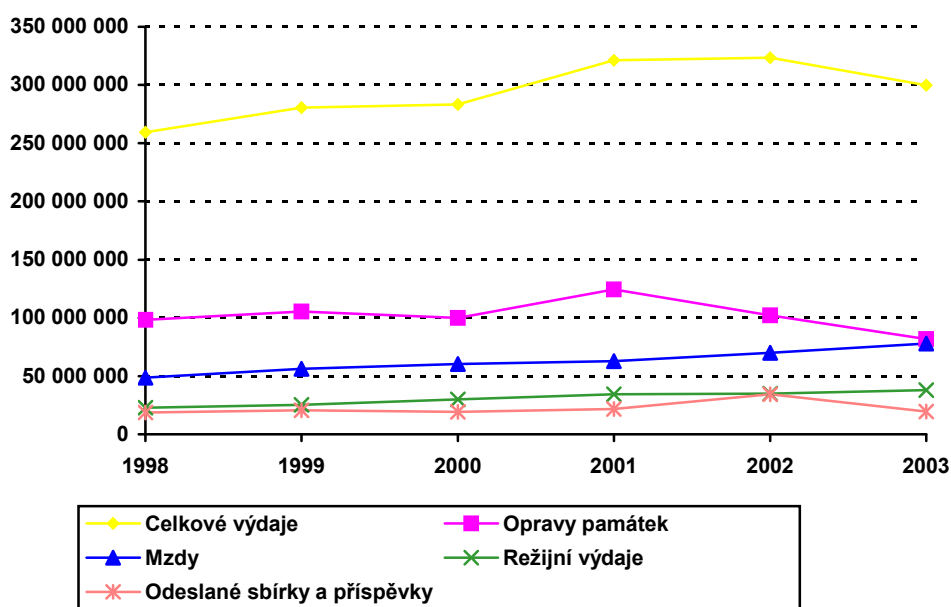
Graf 2 Nejvýznamnější příjmy brněnské diecéze v období od 1998 do 2003

5.4.2 Výdaje

Největší část výdajů brněnské diecéze směřuje na opravu památek (okolo 35%). Hned v závěsu jsou výdaje na mzdy duchovních (asi 25%). Následují režijní výdaje (10%). Za zmínku ještě stojí odeslané sbírky a příspěvky (7%). Dále sem patří daně z příjmů zaměstnanců a farních úřadů, daně z nemovitostí, sociální a zdravotní pojištění, půjčky, dary a charitativní výdaje, bohoslužebné výdaje, ostatní opravy a výdaje. Nejvýznamnější výdajové položky jsou uvedeny v následujícím grafu.

Graf 3 Nejvýznamnější výdaje brněnské diecéze v období od 1998 do 2003

5.4.3 Konečná bilance

V následující tabulce jsou uvedeny celkové příjmy, výdaje a jejich rozdíl.

Tabulka 3 Výsledky hospodaření Brněnské diecéze v letech 1998-2003

	1998	1999	2000	2001	2002	2003
Příjmy	258 258 657	280 350 251	279 159 032	322 028 394	324 587 892	299 112 108
Výdaje	259 303 717	280 623 760	283 294 970	321 112 717	323 393 651	299 857 393
Rozdíl	- 1 045 060	- 273 509	- 4 135 938	915 677	1 194 241	- 745 285

Jak je na první pohled patrné na konci minulého století se brněnská diecéze potýkala se značnými finančními problémy způsobené investicemi na opravu památek. Nicméně se dokázala vzchopit a poslední léta už vykazuje vyrovnanější hospodářský výsledek, který se zdá být stabilizovaný.

5.5 Porovnání hospodaření brněnské diecéze s celkovými výdaji na církev

Vycházíme-li z Výroční zprávy Římskokatolické církve pro rok 2003 zveřejněnou 30.12.2004 Českou biskupskou konfesí, můžeme porovnat jak se promítla celková částka poskytnutá ze státního rozpočtu na hospodaření brněnské diecéze. Údaje jsou uvedeny v následující tabulce.

Tabulka 4 Porovnání výdajů brněnské diecéze a celkových výdajů na Církev římskokatolickou za rok 2003

	Brněnská diecéze	Celkové státní příspěvky na Církev římskokatolickou
Platy duchovních	77 989 234	394 937 000
Pojistné duchovních	26 976 285	136 634 600
Platy administrativy		22 614 000
Pojistné administrativy		7 839 200
Údržba církevního majetku	81 669 982	14 874 000
Ostatní věcné náklady	14 583 683	22 574 000
Církevní aktivity	22 022 141	15 628 000
Celkem	299 857 393	615 100 800

Bylo nesmírně složité porovnávat brněnskou diecézi vůči všem ostatním diecézím v České republice. Dost možná, že to ani není objektivní porovnání, neboť tyto subjekty jsou podřízeny přímo papežskému stolci, a nebýt České biskupské konfese, tak by ani svoje příjmy a výdaje nezveřejňovaly. Také je zde velký rozdíl jednak ve velikosti jednotlivých diecézí, ale i v počtu věřících.

Platy duchovních v brněnské diecézi tvoří asi 20% z celkové částky, kterou církev římskokatolická poskytuje diecézím k tomuto účelu. Platy administrativy jsou zahrnuty už v platech duchovních. Ostatní položky už není možné srovnávat, protože každá diecéze nakládá se svými příjmy podle svého uvážení. Například brněnská diecéze vynaložila za rok 2003 na opravy více než pětinasobek toho, co bylo vyčleněno ze státního rozpočtu pro celou římskokatolickou církev. Také církevní aktivity se řídí stavem příjmů. Na dary a charitativní příspěvky může brněnská diecéze poskytnout více, i díky štedrosti svých věřících.

6 ZÁVĚR

Cílem této práce bylo popsat stav církevního majetku a také to, jak s ním církev hospodaří. Jedná se o problematiku, v současné době velice diskutovanou. Jako příklad je zde uvedena Brněnská diecéze církve římsko-katolické, která patří se svými 453 farnostmi s největším v České republice. Její majetek tvoří 608 kostelů, 531 kaplí a 220 kapliček, jejichž hodnota je nevyčíslitelná.

Financování všech církví na světě je závislé na historickém vývoji a sociálních vlivech dané země. Ne jinak tomu bylo i na území českého státu. Počínaje Velkomoravskou říší se v určitých vývojových etapách vyvíjel a zdokonaloval vztah církví a církevního majetku k jejich vlastníkům tj. panovníkům a potažmo státu. Církev získávaly stále vyšší míru samostatnosti doprovázenou schopností financovat svou činnost ze svého vlastního majetku a z příspěvků a sbírek členů a jen doplňkově ze strany státu. Tento staletý vývoj byl však narušen komunistickou diktaturou v minulém století, kdy proběhlo vyvlastnění hospodářského majetku církví a zahájeno financování ze strany státu za účelem ovládnutí církví s cílem jejich likvidace.

Od demokratického převratu v roce 1989 usilují církve i stát o zajištění nových forem financování církví. Tradiční zdroj, tj. hospodářský majetek (v hodnotě cca 100 mld. Kč), nebyl církvím z větší části vrácen. Problém je ale ten, že všechny farní budovy jsou starší 100 let a nachází se často v kritickém stavu. Církev nemá prostředky na jejich údržbu a ze státních dotací plyne pouze 8% na jejich opravy. Podle průzkumů dosahuje částka potřebná k zamezení chátrání tohoto majetku téměř 50 mld. Kč. Stát řešil tuto situaci pokračováním dotačního systému, tentokrát však bez otevřené snahy církve ovládat. Ani politická, ani církevní reprezentace však nepodporuje, aby tento systém zůstal zachován. Od roku 1999 dochází k přímým jednáním mezi církvemi a zástupci státu se snahou vyřešit otázku financování církví. Výsledkem je úprava českého konfesního práva novým zákonem o církvích z roku 2002, nikoli samotná a tolik potřebná reforma. Vláda se vyslovila pro navrácení části církevního majetku a ukončení dosavadního dotování církví s tím, že v budoucnu bude stát nadále kryt církevní aktivity v oblasti školství, zdravotnictví, sociálních služeb a duchovní služby v armádě a rozšíří toto krytí také na náklady duchovní

služby ve věznicích. Stát neodmítá svůj závazek podílet se i v budoucnu rozhodujícím způsobem na opravách a rekonstrukcích církevních památkových objektů. Není však únosné, aby náboženská činnost (platy duchovních) byla nadále hrazena ze státního rozpočtu (78% z dotací).

Již delší dobu se odborníci zamýšlejí nad možnostmi použití modelů vytvořených v jiných demokratických státech. Zavedení církevní daně podle německého vzoru se jeví v českých podmínkách jako nereálné. Rakouský příspěvkový systém byl zvažován, církve jej však odmítají, záporně se němu vyjádřili také téměř všichni členové expertní komise ministerstva kultury. Delší dobu byla některými politiky podporovaná myšlenka přijmou italský systém daňových asignací. Vzhledem k relativně nízkému počtu aktivních věřících v českých zemích a značně vysokému počtu církví byla tato vize na čas opuštěna, znovu se však o ní uvažuje.

Uvažuje se o kombinaci systému sponzorského a poskytování náhrady za nevrácený majetek.

Ve sponzorské části financování církví se považuje za vhodné prosadit rozšíření již existujících daňových úlev. Vyskytují se ale názory, že tyto úlevy nejsou správné. Je to řešení nesystémové a nezdůvodnitelné z hlediska státu a daňové legislativy. Navíc je i v rozporu s konceptem rovné daně, který usiluje o zrušení co největšího počtu daňových úlev a výjimek. Pokud jde o majetek, který už nebude vrácen, je představa církví taková. Vytvořit z hodnoty, kterou představuje, finanční fond (podobně jako v Maďarsku). Ten by měl být vytvořen na základě dohody mezi státem a církvemi, postupně splácen a ze zbývající jistiny by měl být placen úrok.

Všem je jasné, že úplná restituce církevního majetku je věc obtížná a pravděpodobně by dostatečně ekonomicky církve nezajistila. S dosavadním systémem dotací nejsou spokojeni ani veřejnost jako celek, ani členové a představitelé církví. Na jedné straně státní dotace znamenají závislost církví na státu a každoročně ne vždy příliš příjemné dohadování mezi státní správou a církvemi, na druhé straně si může nevěřící část občanů stěžovat, že také z jejich daní jsou poskytovány platy na duchovní služby.

7 POUŽITÁ LITERATURA

Knihy

1. Hanuš, J. NÁBOŽENSTVÍ V DOBĚ SPOLEČENSKÝCH ZMĚN, Brno: MU Brno 1999
2. Kalný, M. CÍRKEVNÍ MAJETEK, Praha: Občanský institut 1993
3. Kalný, M. CÍRKEVNÍ MAJETEK A RESTITUCE, Praha: Občanský institut 1995
4. Pilný, J. Pešta, J. EKONOMIKA VEŘEJNÉHO SEKTORU, Pardubice: Univerzita Pardubice 2000
5. Rektořík, J. EKONOMICKÁ DIMENZE KŘESŤANSTVÍ A CÍRKVE. JEJÍ REFLEXE V ČR, Brno: Masarykova univerzita Brno 2000
6. Rektořík, J. EKONOMIKA VEŘEJNÉHO SEKTORU, Brno: MU Brno 2001
7. Tretera, J. R. STÁT A CÍRKVE V ČESKÉ REPUBLICE, Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství s.r.o., 2002

Zákony

- zákon č. 218/1949 Sb. O hospodářském zabezpečení církví a náboženských společností státem, ve znění pozdějších předpisů
- zákon č. 3/2002 Sb. O svobodě náboženského vyznání a postavení církví a náboženských společností

Další

www.cirkve.cz

www.katolik.cz

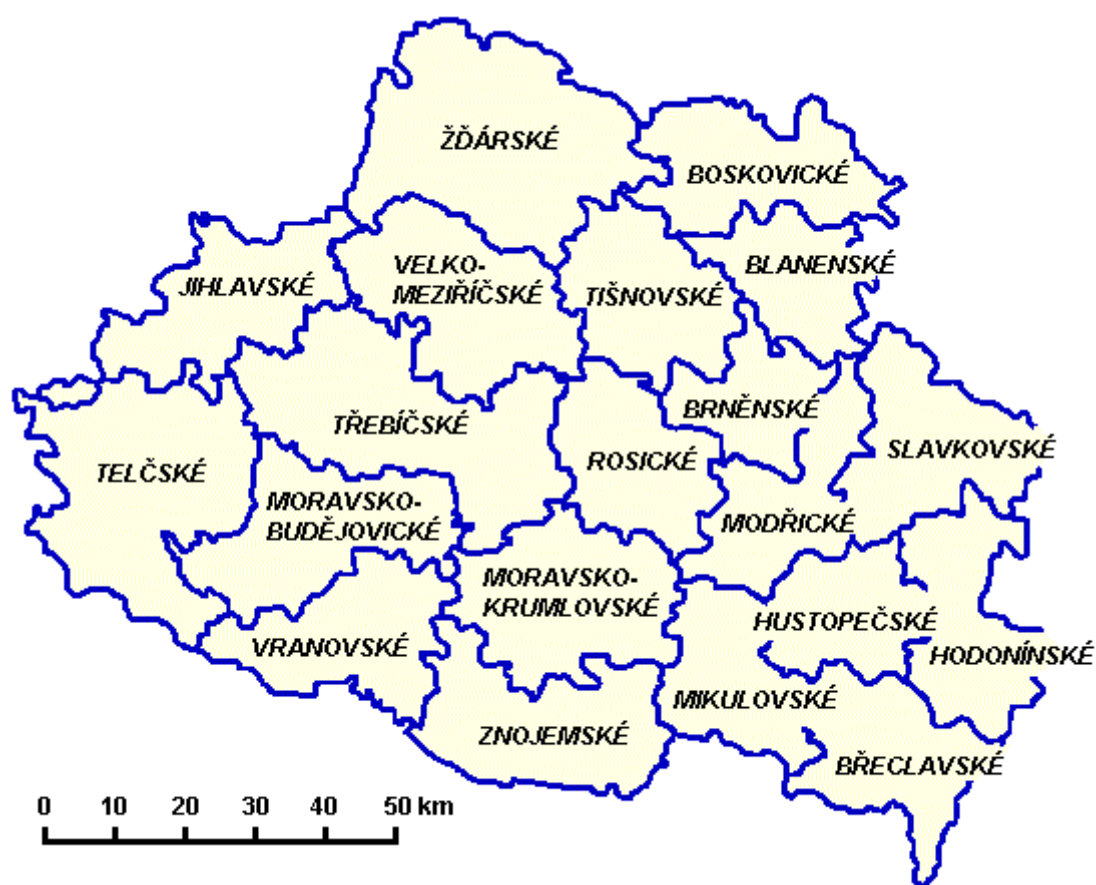
specp.prf.cuni.cz

8 PŘÍLOHY

Příloha č. 1 Mapa děkanství Brněnské diecéze

Příloha č. 2 Řád hospodaření církve

BRNĚNSKÁ DIECÉZE – MAPA DĚKANSTVÍ

ODDÍL D. SPRÁVA MAJETKU CÍRKEVNÍCH SBORŮ

Čl. 14. Základní pojmy

1. Nemovitosti, které jsou majetkem církevních sborů se dělí podle potřeby pro život sborů na:
 - a. nezcizitelné nemovitosti,
 - b. zcizitelné nemovitosti.
2. Nemovitosti a movité předměty, které jsou majetkem církevních sborů a mají historickou, uměleckou, vědeckou nebo jinou závažnou hodnotu, se dělí na:
 - a. objekty zapsané v seznamu kulturních památek České republiky,
 - b. objekty zapsané v seznamu objektů vyžadujících zvláštní péči,
 - c. ostatní objekty.

Čl. 15. Nezcizitelné nemovitosti a jejich evidence

1. Nezcizitelné nemovitosti jsou budovy a pozemky ve vlastnictví církevních sborů, které vcelku nebo zčásti slouží základním funkcím církevního sboru.
2. Základní funkce církevního sboru jsou:
 - a. shromažďování členů sboru k bohoslužbám, církevní výchově a vzdělávání v sídle sboru a kazatelských stanicích,
 - b. poskytování přiměřeného služebního bytu pro kazatele sboru v počtu stanoveném synodem,
 - c. správa sboru.
3. Seznam nezcizitelných nemovitostí vede příslušný správní orgán. O zápisu nemovitostí do seznamu rozhoduje shromáždění příslušného sboru.
4. Vedení ústřední evidence nezcizitelných nemovitostí zajišťuje z pověření církve Jeronýmova jednota. Nezcizitelné nemovitosti jsou evidovány v členění dle katastru nemovitostí, popisných a orientačních čísel budov a názvů objektů bez těchto čísel.

Čl. 16. Zcizitelné nemovitosti a jejich evidence

1. Zcizitelné nemovitosti jsou budovy a pozemky ve vlastnictví církevních sborů, které trvale neslouží účelům, jež jsou vyjmenovány v [čl. 15 odst. 2](#) tohoto řádu.
2. Zcizitelné nemovitosti jsou využívány zejména:
 - a. pro služební bydlení laických pracovníků církevních sborů,
 - b. pro nájemní bydlení,

- c. jako nebytové prostory pro sociální, kulturní, spolkovou nebo jinou nevýdělečnou činnost,
 - d. jako nebytové prostory pro podnikání.
3. Seznam zcizitelných nemovitostí vede příslušný správní orgán.
 4. Vedení ústřední evidence zcizitelných nemovitostí zajišťuje z pověření církve Jeronýmova jednota. Zcizitelné nemovitosti jsou evidovány v členění dle katastru nemovitostí, popisných a orientačních čísel budov a názvů objektů bez těchto čísel.

Čl. 17. Kulturní památky a objekty vyžadující zvláštní péči

1. Kulturní památky jsou nemovitosti zapsané v Ústředním seznamu nemovitých kulturních památek České republiky a movité předměty prohlášené za kulturní památku Ministerstvem kultury ČR.
2. Objekty vyžadující zvláštní péči jsou nemovitosti a movité předměty, které mají historickou, uměleckou, vědeckou, nebo jinou závažnou hodnotu a jsou zapsány v seznamu objektů Českobratrské církve evangelické vyžadujících zvláštní péči.
3. Církevní sbory vedou evidenci objektů, které jsou jejich majetkem a jsou zapsány v Ústředním seznamu nemovitých kulturních památek České republiky a movitých předmětů prohlášených za kulturní památku Ministerstvem kultury ČR. Církevní sbory vykonávají v plném rozsahu práva a povinnosti vlastníků těchto objektů jež jsou stanoveny obecně platnými právními předpisy. Ústřední evidenci těchto objektů a dohled nad jejich správou zajišťuje z pověření církve Jeronýmova jednota.
4. Církevní sbory vedou evidenci objektů, které jsou jejich majetkem a jsou zapsány v seznamu objektů Českobratrské církve evangelické vyžadujících zvláštní péči. O zápisu do seznamu objektů vyžadujících zvláštní péči a o změnách tohoto seznamu rozhoduje synod na návrh majitele objektu předložený prostřednictvím Jeronýmovy jednoty. Vedení seznamu objektů vyžadujících zvláštní péči a dohled nad jejich správou zajišťuje z pověření církve Jeronýmova jednota.
5. Před zahájením oprav kulturních památek jsou církevní sbory povinny požádat kancelář Jeronýmovy jednoty o vyjádření a příslušný orgán státní památkové péče o vydání rozhodnutí - závazného stanoviska k opravě.
6. Před zahájením oprav objektů vyžadujících zvláštní péči jsou církevní sbory povinny požádat kancelář Jeronýmovy jednoty o souhlas s opravou.
7. Při prodeji, darování, pronájmu, nebo propůjčení kulturních památek a objektů vyžadujících zvláštní péči jsou církevní sbory povinny postupovat podle ustanovení tohoto řádu, která se týkají **nezcizitelných nemovitostí**.

Čl. 18. Základní zásady správy majetku a poskytování pomoci při jeho správě

1. Církevní sbory jsou právními osobami a při správě majetku se řídí zejména těmito zásadami:
 - a. odpovídají za řádný právní i technický stav nemovitého a movitého majetku, který je jejich vlastnictvím, a za zajišťování finančních prostředků potřebných k jeho správě,
 - b. právními úkony v písemné formě převádějí movitý i nemovitý majetek, přejímají majetková práva a závazky, přijímají dary a dědictví,
 - c. v rozsahu platných nájemních smluv a smluv o půjčkách odpovídají za movitý i nemovitý majetek, s nímž na základě těchto smluv nakládají.
2. Stavební práce smí církevní sbor zahájit pouze tehdy, má-li dostatek prostředků na dokončení opravy nebo stavby, nebo může-li věrohodně prokázat, že mu tyto prostředky budou poskytnuty z mimosborových zdrojů.
3. Přestoupí-li církevní sbor ustanovení odst. 2, neobdrží po dobu 10 let žádnou pomoc z prostředků, jež shromažďuje a spravuje církev nebo její účelová zařízení.
4. Finanční pomoc z prostředků, jež shromažďuje a spravuje církev nebo její účelová zařízení, je poskytována s ohledem na perspektivy současné a budoucí církevní práce přednostně těm církevním sborům, které opravují nebo budují svůj nezcizitelný nemovitý majetek. Nesmí být poskytnuta církevním sborům, které se svým majetkem řádně nehospodaří.

Čl. 19. Povinnosti církevních sborů při prodeji nebo darování nemovitostí

1. Při prodeji nebo darování nezcizitelné nemovitosti má církevní sbor, který je jejím vlastníkem, tyto povinnosti:
 - a. Jedná-li se o farní sbor:
 - Staršovstvo předloží záměr sborovému shromáždění spolu s návrhem, jak budou zajištěny základní funkce farního sboru.
 - Souhlasí-li sborové shromáždění se záměrem, předloží staršovstvo seniorátnímu výboru návrh příslušné smlouvy a jeho prostřednictvím požádá konvent o souhlas k převodu nemovitosti.
 - Souhlasí-li konvent s podmínkami převodu, provede staršovstvo převod nemovitosti a informuje o něm nejbližší sborové shromáždění. Do 30 dnů po převodu písemně informuje seniorátní výbor, který informaci sdělí synodní radě a nejbližším zasedáním konventu a synodu.
 - b. Jedná-li se o seniorátní sbor:
 - Seniorátní výbor předloží záměr konventu spolu s návrhem, jak budou zajištěny základní funkce seniorátního sboru.
 - Souhlasí-li konvent se záměrem, předloží seniorátní výbor synodní radě návrh příslušné smlouvy a jejím prostřednictvím požádá synod o souhlas k převodu nemovitosti.

- Souhlasí-li synod s podmínkami převodu, provede seniorátní výbor převod nemovitosti a informuje o něm nejbližší zasedání konventu. Do 30 dnů po převodu písemně informuje synodní radu, která sdělí informaci nejbližšímu zasedání synodu.
- c. Jedná-li se o povšechný sbor:
- Synodní rada předloží záměr synodu spolu s návrhem příslušné smlouvy a návrhem, jak budou zajištěny základní funkce povšechného sboru.
 - Souhlasí-li synod s podmínkami převodu, provede synodní rada převod nemovitosti a informuje o něm příští zasedání synodu.
2. Při prodeji nebo darování zcizitelné nemovitosti, jejíž hodnota je vyšší než 500.000 Kč, má církevní sbor, který je jejím vlastníkem tyto povinnosti:
- a. Jedná-li se o farní sbor:
- Staršovstvo předloží záměr sborovému shromáždění
 - Souhlasí-li sborové shromáždění se záměrem, předloží staršovstvo seniorátnímu výboru návrh příslušné smlouvy a znalecký odhad ceny nemovitosti a požádá ho o souhlas k převodu nemovitosti.
 - Souhlasí-li seniorátní výbor s podmínkami převodu, provede staršovstvo převod nemovitosti a informuje o něm nejbližší sborové shromáždění. Do 30 dnů po převodu písemně informuje seniorátní výbor, který sdělí informaci nejbližšímu zasedání konventu.
- b. Jedná-li se o seniorátní sbor:
- Seniorátní výbor předloží záměr konventu.
 - Souhlasí-li konvent se záměrem, předloží seniorátní výbor synodní radě návrh příslušné smlouvy a znalecký odhad ceny nemovitosti a požádá ji o souhlas k převodu nemovitosti.
 - Souhlasí-li synodní rada s podmínkami převodu, provede seniorátní výbor převod nemovitosti a informuje o něm nejbližší zasedání konventu. Do 30 dnů po převodu písemně informuje synodní radu, která sdělí informaci nejbližšímu zasedání synodu.
- c. Jedná-li se o povšechný sbor:
- Pro prodej nebo darování nemovitosti, jejíž hodnota je vyšší než 5 mil. Kč, předloží synodní rada záměr synodu. Souhlasí-li synod, může synodní rada uzavřít příslušné smlouvy o převodu. O provedeném převodu informuje nejbližší zasedání synodu.

Čl. 20. Povinnosti církevních sborů při pronájmu nebo propůjčení nemovitostí

1. Při pronájmu nebo propůjčení nezcizitelné nemovitosti, případně její části, a při zřízení věcných břemen k této nemovitosti, má církevní sbor, který je vlastníkem, tyto povinnosti:
- a. Jedná-li se o farní sbor:
- Staršovstvo předloží záměr sborovému shromáždění.

- Souhlasí-li sborové shromáždění se záměrem, předloží staršovstvo seniorátnímu výboru návrh příslušné smlouvy a požádá ho o souhlas k uzavření smlouvy.
 - Souhlasí-li seniorátní výbor s obsahem smlouvy, uzavře staršovstvo smlouvu, do 30 dnů zašle jedno vyhotovení seniorátnímu výboru a informuje nebližší sborové shromáždění.
- b. Jedná-li se o seniorátní sbor:
- Seniorátní výbor předloží záměr konventu.
 - Souhlasí-li konvent se záměrem, předloží seniorátní výbor synodní radě návrh příslušné smlouvy a požádá ji o souhlas k uzavření smlouvy.
 - Souhlasí-li synodní rada s obsahem smlouvy, uzavře seniorátní výbor smlouvu, do 30 dnů zašle jedno vyhotovení synodní radě a informuje nebližší zasedání konventu.
- c. Jedná-li se o povšechný sbor:
- Synodní rada předloží záměr synodu.
 - Souhlasí-li synod se záměrem, synodní rada schválí a uzavře příslušnou smlouvu a informuje nebližší zasedání synodu.
2. Při pronájmu nebo propůjčení zcizitelné nemovitosti, případně její části, a při zřízení věcných břemen k této nemovitosti, má církevní sbor, který je jejím vlastníkem, tyto povinnosti:
- a. Jedná-li se o farní sbor:
- Staršovstvo sboru schválí a uzavře příslušnou smlouvu, do 30 dnů zašle jedno vyhotovení seniorátnímu výboru a informuje nebližší sborové shromáždění.
- b. Jedná-li se o seniorátní sbor:
- Seniorátní výbor schválí a uzavře příslušnou smlouvu, do 30 dnů zašle jedno vyhotovení synodní radě a informuje nebližší zasedání konventu.
- c. Jedná-li se o povšechný sbor:
- Synodní rada schválí a uzavře příslušnou smlouvu a informuje nebližší zasedání synodu.
3. Ustanovení odst. 1 a 2 neplatí pro pronájem a propůjčení nemovitostí na dobu kratší než 12 měsíců.

Čl. 21. Ostatní omezení církevních sborů při majetkoprávních úkonech

1. Církevní sbor rozhoduje samostatně o závazcích do výše 50 % svých vlastních příjmů v předchozím kalendářním roce. Před rozhodnutím o závazcích převyšujících tuto hranici je církevní sbor povinen požádat nadřízený správní orgán o souhlas.
2. Před rozhodnutím o závazcích povšechného sboru převyšujících 5 milionů Kč je synodní rada vždy povinna vyžádat si souhlas synodu.
3. Jako zástavu při majetkoprávních úkonech nesmí církevní sbor použít nezcizitelnou nemovitost, která je jeho majetkem, ani její část.

4. Majetek církevních sborů je možno právoplatně pronajmout pouze na dobu určitou, která nepřesahuje 20 let.